Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Сергіевская ул., № 5
Tiflis, Rédaction „Mschak“
Խմբագրատան տելէֆոն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէնլեզուով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելէֆոն № 67.

ՄՇԱԿ
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

ՅՈՒՆԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՋԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲ.

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնօյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

„ՄՇԱԿԻ“ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

Խնդրվում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են տարեկան բաժանորդավճարի կէս մասը, ուղարկել նաեւ երկրորդ մասնավճար 5 րուբլին, որպէսզի բերքի առաքման գործում յուլիսի 1-ից ընդհատում տեղի չունենայ։

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ
(ОБОИ)
ԵՂԲ. ՏԱՐՆՕՊՕԼ
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ
Բաժանմունքը Թիֆլիսում, Գօլ. պր. 21, տուն Արտիստական Ընկ., տելէֆոն № 355.
Պահեստում միշտ կան մեծ քանակութեամբ բոլոր պաստառներ ամենավերջին ոճով,
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ ԻՍԿԱԿԱՆ ԳՆԵՐՈՎ
8 կոպ. սկսած մինչև 6 ր. իւրաքանչիւր րուլօն։ Ունի պահեստներ Ռուսաստանի գլխաւոր քաղաքներում։
ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՈՒՂԱՐԿՎՈՒՄ ԵՆ ՁՐԻ։
(և.ու.) առ. 154. 50—26

ԸՄԱՌՎԱՑ ՏՈՒՐՆԷ
ԴԵՐԱՍԱՆ
ԱՄՕ-ԽԱՐԱԶԵԱՆԻ
Յունիսի 15-ից մինչև յուլիսի 15-ը ՆՈՒԽԻ, ԿԱԽ, ԶԱՔԱԹԱԼԱ, ԼԱԳՕԴԱՂ և ՍՂՆԱԽ.
և.ու. 418. 1—1

ԲԺԻՇԿ
Ե. ՄԻՆԱՍԵԱՆԸ
Ամառվայ ամիսներում հիւանդներ ընդունում է ԱԲԱՍԹՈՒՄԱՆՈՒՄ, Տէր-Մարգարեանի ամարանոցում։
(օ.մ.) առ. 179. 3—3

ԲԺԻՇԿ
Ց. ՄԱԿԱՐԵԱՆ
Մասնագէտ սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական եւ կաշուի հիւանդութիւնների, վերսկսեց ամառվայ ընդունելութիւնը
ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿՈՒՄ
Верхній бульв., д. Зипаловой.
(օ. մ.) առ. 353. 12—8

ԹԻՒՐՔԱՀԱՅ ՊԱՆԴՈՒԽՏՆԵՐ

I

Մենք մի քանի անգամ շօշափել ենք թիւրքահայ պանդուխտների երկիր վերադառնալու խնդիրը։

Թիւրքահայը արհաւիրքի օրերում գաղթեց Ամերիկա, Եգիպտոս, Բուլգարիա, Ռուսաստան և ուրիշ երկիրներ։

Պանդուխտների թիւը 100,000 հոգուց աւելի է։

Միայն Ամերիկայի ցամաքի վրա հայ պանդուխտների թիւը հասնում է 50,000 հոգու։

Թիւրքիան այնպիսի անտանելի կացութիւն է ստեղծել իր հպատակների համար, որ սրանցից իւրաքանչիւրը, եթէ ունէր որեւէ դիւրութիւն, փախչում էր մայր երկրից այն յոյսով, թէ նա կը վերադառնայ հայրենիք՝ հէնց որ մղձաւանջը կանցնի և նորից ապրելու հնարաւորութիւն կը լինի ընտանեկան յարկի տակ։

Եւ անշուշտ, երբ օսմ. պետութեան մէջ հրատարակվեց սահմանադրական կարգ, այն ժամանակ փայլուն և ժըպտուն յոյսեր հանդէս եկան պանդուխտների վերադարձի վերաբերութեամբ։

— Մայր երկրին կարօտ, հայրենի օջախին հաւատարիմ սրտերը կը վերադառնան իրանց տները և գիւղերը. կը շէնացնեն իրանց ոստանները, կը մշակեն իրանց հողերը, տէր կը դառնան իրանց տնտեսութեանը և այդպիսով նորից կեանք կը տան իրանց հայրենիքին։

Այդպէս էին հաւաստիացումները, այդպէս էին յոյսերը, այդպէս էին տենչերը։

Եւ արդարև պանդուխտների մի մասը վերադարձաւ հայրենիք։

Բայց միայն մի մասը։

Պանդուխտների խոշորագոյն մասը մնաց այն երկիրներում, որտեղ նա գտել էր իր համար ձեռնտու և հաստատ աշխատանքի ձևեր։ Եւ որ աւելի բնորոշն էր իրական պայմանների տրամադրութեան մէջ, մի քանի տեղերում ոչ միայն պակասեց հայ պանդուխտների թիւը, այլ նոյնիսկ աւելացաւ։

Այդպէս եղաւ, օրինակ, Ամերիկայում։ Եւ հասկանալի պատճառով։ Օսմանեան սահմանադրութեան տուած որոշ չափով ազատութիւնը վերացրեց մի շարք խոչընդոտներ, որոնք առաջներում արգելք էին լինում Ամերիկա գաղթող թիւրքիացիների վերաբերութեամբ։ Այդ մէկ։ Միւս կողմից՝ օսմանեան իրականութիւնը ոչ ոքի հաւատ չէր ներշնչել, թէ Թիւրքահայաստանում հաստատված է բարեկարգչական գործունէութեան մի նոր դարագլուխ, և թէ այլ ևս ենթակայ չի լինի նորանոր փորձութիւնների և վտանգների։

Բայց կար և մի աւելի զօրաւոր հանգամանք. այդ այն է, որ մայր երկրի տնտեսական պայմանները չափազանց անմխիթարական վիճակի մէջ էին, իսկ Ամերիկայի և ուրիշ տեղերի արդիւնաբերութիւնը և առօրեայ կեանքը տալիս էին պանդուխտներին գործնական դիւրութիւններ՝ աշխատելու յարմար պարագաներում և իրանց աշխատանքի համար անհամեմատ աւելի բարձր վարձատրութիւն ստանալու, քան հայրենի շրջաններում։

Դա կարևոր հանգամանք էր և մենք կը խօսենք նրանցից բղխող երևոյթների և եզրակացութիւնների մասին։

Ա. Քալանթար

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

(Նիւթեմ եպիսկոպոսի անունով ստացված հեռագիր)

Պետերբուրգ, 6 յունիսի

Բարձրագոյն ընդունելութիւնը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին նշանակված է յունիսի 7-ին, ցերեկվայ ժամը 3-ին Ցարսկօե-Սէլօյում։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

6 յունիսի

Պետերբուրգ.—Բարձրագոյն շնորհակալութիւն յայտնվեց մոսկվայի զինւորական շրջանի զօրահրամանատար գեներալ Պլեվէյին այն լիակատար կարգ ու կանոնի համար, որով զօրքերը ներկայացան Նորին Մեծութեանը Մոսկվայում։

Լօնդօն. — Համայնքների պալատը սկսեց Հօմրուլի յօդուածային քննութիւնը։ 320 ձայնով ընդդէմ 251 ի ընդունվեց մի ուղղում, որ նոր օրէնքին Օլստէրը վիճակը չէ ենթարկվում։

Պարիզ.—Քննելով ընտրողական բարենորոգումը, պալատը կառավարութեան պահանջով 346 ձայնով 197-ի դէմ մերժեց մասնաժողովին յանձնել Օգանիէրի հակաառաջարկը։ Պուանկարէն մտադիր էր դնել վստահութեան հարցը։ Այն ժամանակ Օգանիէր յետ վերցրեց իր հականախագիծը։ Մինիստրները նիստից յետոյ վկայեցին, որ մեծամասնութիւնը տրամադրված է բոլորովին սահմանադրական ոգով։

Պարիզ.—Յունիսի 5-ին կայացաւ խնճոյք ռուսաց դեսպանատան մէջ։ Ներկայ էին Պուանկարէն և միւս մինիստրները, պալատների նախագահները, քաղաքական աշխարհի, դիպլոմատիական մարմնի և բարձր հասարակութեան բազմաթիւ ներկայացուցիչներ։

Համբուրգ.—Երէկվայ գետային վարժութիւններից յետոյ, Ստորին Էլբայում, «Վիկտորիա-Լուիզա» շոգենաւի վրա կայացաւ պաշտօնական ճաշ, որի ժամանակ Վիլհէլմ կայսրը քաղաքապետի դիմումին պատասխանեց այսպէս. «Երբեմն ծաղկած Գանզէյեան միութիւնը պէտք է իր գոյութիւնը վերջացնի, որովհետև չէր յենվում պետական կայսերական իշխանութեան վրա։ Պետութեան շնորհիւ գերմանացի վաճառականը կարող է հանգստութեամբ զարգացնել իր գործունէութիւնը իր մայրենի դրօշակի պաշտպանութեան ներքոյ։ Սակայն դրօշակը զարգանալու է արժանապատուութեամբ և չը պէտք է մտնէ գործել թեթևամտութեամբ այնտեղ, ուր հաւատ չը կայ թէ կարող է պաշտպանել այն։ Կարծում եմ, որ ես իրաւունք ունեմ պնդել, թէ քանի ես եմ երկրի կառավարիչը, ոչ ոք դեռ չէ շօշափել մեր դրօշակի պատիւը»։

Կայսրը առաւօտը մեկնեց Կիլ յօբելեանական հանդէսներին։

Կոպէնհագէն.—Օտարազգի պետութիւնների ներկայացուցիչներին նոր թագաւորի թագադրութեան մասին իրազեկ անելու համար նշանակվելու են առանձին պատուիրակութիւններ։ Ռուսաստան կը մեկնեն կամերգէր Բուլց և եգերմէյստէր կոմս Մօլտկէ։

Վիէննա.—Մինիստր Գէյմօլդ առաւօտեան ունկնդրութեան ընդունվեց կայսրից և զեկուցեց քաղաքական դրութեան մասին։

Բուդապեշտ. — Պարլամենտի շէնութիւնը պաշտպանվում է ուժեղ պահակախմբի ձեռքով։ Օպպօզիցիայի անդամները երևացին պարլամենտի շէնութեան առաջ, բայց դահլիճ չը մտան։

Բացվեց պալատի նոր նստաշրջանը։ Մինիստր-նախագահ Լուկէչը ներկայացրեց մի օրինագիծ, որով պալատի որոշումներին չենթարկվող պատգամաւորները պալատի կողմից յայտարարվելու են զրկված մանդատներից։

Հռոմ.—Պետ. գանձատան մէջ առ մայիսի 18-ը կանխիկ կար 595.486,666 լիր, որ անցեալ տարվանից աւելի է 202 միլիոնով, չը նայած ութ ամիս շարունակվող պատերազմին և հասարակական աշխատանքների ու լուսաւորութեան վրա կատարվող մեծաքանակ ծախքերին։

Թաւրիզ.—Հայկական թաղում մի թիւրքահպատակ յոյն սպանեց իր տեղում կանգնած մահմեդական ոստիկանին։

Սօվուջ-Բուլաղից հաղորդում են, որ պարսկական քիւրդական հաջի-իլխանի ցեղի պարագլուխը դիմեց Կ. Պօլիս, խնդրելով ընդունել ցեղը Թիւրքիայի հպատակների թւում։ Կ. Պօլսից պատասխանեցին, թէ անհրաժեշտ է կատարել հարկաւոր կանոնները։

Այստեղից Սերաբ մեկնեց կառավարական մի զօրախումբ Արդաբիլի նահանգապետ Բաշիդ-ուլ-Միւլքի հրամանատարութեամբ։ Ազգաբնակութիւնը ցնծութեամբ ճանապարհ դրեց զօրախմբին։

Սօվուջ-Բուլաղից տեղեկացնում են, որ Սուլդուզ են մտել 350 ասկեարներ 6 թնդանօթով։

Չիկագօ.—Արտաքին գործերի նախկին մինիստր Էլիւ Ռուտ ընտրվեց ազգային կօնվէնտի ժամանակաւոր նախագահ 558 ձայնով։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

6 յունիսի

Պարիզ.—24 ժամով գործադուլ յայտարարվեց Սէն-Նազարում։

Մարսէյլ.—Նաւաստիների միտինգում որոշվեց յայտարարել ընդհանուր գործադուլ։

Բօրդօ.—Նաւաստիները Հավրի իրանց ընկերների հետ համերաշխ լինելու համար որոշեցին յայտարարել գործադուլ մի օրով։

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

6 յունիսի

Տօկիօ.—Կացուրայի Եւրօպա մեկնելուն տրվում է քաղաքական բնոյթ։

Պարիզ.—Չինական փոխառութեան մասին խորհրդակցող անդամներից մինը «Նիւ-Եօրկ Հերալդի» աշխատակցին յայտնեց, թէ փոխառութիւնը չի կայանայ, եթէ Չինաստանը կը շարունակէ հրաժարվել եւրօպական կօնտրօլից։ Եթէ մի քանի շաբաթում փոխառութիւնը չը կայանար, այն ժամանակ Չինաստանում երկրորդ յեղափոխութիւնն անխուսափելի է։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԳՈՒՏ «ՄՇԱԿԻ» ՖՕՆԴԻ

(Նամակ խմբագրութեան)

Թիֆլիս, 7 յունիսի

«Մշակի» 40-ամեակի Յօբելեանական Յանձնաժողովը շնորհակալութեամբ ստացաւ յօգուտ «Մշակի» ֆօնդի հետևեալ նուէրները. 1) Ղազվինից, հանգանակված տեղական հայերի մէջ՝ 80 ր., (ցուցակը կը տպվի առանձին), 2) Ուստր քաղաքից (Ամերիկա) Մաղաք Պէրպէրեանից 10 ր., 3) Թիֆլիսում՝ ա) Խնձենէր Գրիգոր Եարաւեանից 25 ր., բ) Եփրեմ Մատուրեանից 100 ր., գ) Ստեփան Սուլխանեանից 50 ր., 4) Էնզէլիից, Գերասիմ Լիանօզեանից 25 ր., 5) Խարբինից, հայ գաղութից՝ 124 ր. (ցուցակը կը տպվի առանձին)։ Գումարն է 439 ր., որ աւելացնելով նախորդ ստացված 22,651 ր. 42 կ. գումարին (տես «Մշակ» № 122), համագումարն է 23,090 ր. 42 կ.։

Յանձնաժողով

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ *)

«Մշակի» քառասնամեակի առիթով

(Ստացված 24, 25, 26 և 27 մայիսի)

Կահիրէ.—Հայկական Բարեգործ. Ընդհանուր Միութիւնը ուղարկում է ջերմագին շնորհաւորութիւններ «Մշակի» յօբելեանի առիթով, որ եղել է կարապետ ազգային վերածնութեան գաղափարին։

Նախագահ Նուպար (փաշա)

Փրեզնօ (Կալիֆօրնիա).—Շնորհաւորութիւններ ճշմարտութեան մարտիկ «Մշակին»։

Նշիկեան

Քիշինև.—Անկեղծ շնորհաւորութիւններ, լաւագոյն իղձեր «Մշակի» 40-ամեակի տարեդարձի առիթով, «Մշակի», որ հայկական մտաւոր կեանքի լուսաւոր փարոսն է։

Եզնկէէլ վարդապետ

Կահիրէ.—Ռամկավարներու ակումբը կը շնորհաւորէ անկեղծօրէն «Մշակի» յօբելեանը։

Մավեան

Մարսէյլ.—Մարսէյլի հայկական գաղութը ուրախութեամբ միանում է և եռանդագին շնորհաւորում «Մշակ» լրագրի խմբագրութեանը՝ իր հիմնարկութեան 40-ամեակի առիթով։

Կահիրէ.—«Մշակի» յօբելեանի առիթով, «Մշակի»՝ որ եղաւ առաջին լրագիրը, նուիրված դեմօկրատիական գաղափարի յաղթանակին, ծափահարում ենք կատարված մեծ գործը, մաղթելով եռանդ ազգային ամրապնդման համար ձեռնարկված պայքարի մէջ։

Սահմանադիր-ռամկավարների կլուբ

Ալէքսանդրիա (Եգիպտոս).—Եգիպտոսի հայ մտաւորականները յիշելով Գր. Արծրունու ազնիւ յիշատակը՝ առաքում են եղբայրական ողջոյն «Մշակի» խմբագրութեան, արտայայտելով իղձեր՝ բարգաւաճելու հայկական գրականութեան փառքի համար։

Վահան Մալէզեան, Յովհաննէս Սեթեան, Սուրէն Պարթևեան, Լևոն Մըկրտիչեան, Միքայէլ Կիւրճեան, Գայաեան, Միհրան Տամատեան։

Դիարբէքիր. — Սրտագին շնորհաւորութիւններ։

Ռամկավար ակումբ

Տրապիզօն.—«Մշակի» յօբելեանի առթիւ շնորհաւորութիւններս։

Առաջնորդական փոխանորդ՝

Յուսիկ քահանայ

Դրէզդէն (Սակսօնիա).—Դրէզդէնի հայկական գաղութը շնորհաւորում է «Մշակի» 40-ամեակը, ցանկանալով յարատևութիւն մեր ազգային կուլտուրական օրգանին։

Խունունց, Վարդանեան, Աղամեան

*) Տես «Մշակ» № № 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121 և 122.

ՊՐՕՖ. ՅՈՎՀ. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

(Արտասանված յունիսի 5-ին, «Ֆանտազիա» այգում կայացած ընթրիքին)

Հայրենակիցներ, բառերը կը պակսին ինծի յայտնելու համար այն խոր զգացումը և պարտաւորութիւնը, որ կը զգամ այն պատւին համար, զոր կարտայայտէք այս համախմբումով հանդէպ Հայկական Բարեգ. Ընդհանուր Միութեան և Հայոց Միացեալ Ընկերութեանց, որոնց մէկ շատ համեստ ներկայացուցիչն ըլլալու պատիւը ունիմ։ Շնորհակալ եմ, որ առիթ մը կընծայէք նոր հանդիսութեամբ մը կատարելու այն պարտականութիւնը, որ յանձնուած էր ինծի հայոց «Մշակի» 40-ամեակի առթիւ անձամբ մատուցանելու Միութեան, Միացեալի և Թիւրքահայ համայն գաղափարակիցներու ողջոյններն ու շնորհաւորութիւնները։

Այն խանդավառ ու համազգային փառաւոր տօնը, զոր դուք կատարեցիք դեռ երէկ, ապացոյց մըն է, թէ որքան դրական, որքան արժէքաւոր ու որքան պանծալի եղած է հայ մամուլի երէց ներկայացուցիչ «Մշակի» դերը ու անոր գործած խոր տպաւորութիւնը։ Եւ թէ ժողովրդական այդ միահամուռ արտայայտութիւնը ցոյց տուաւ, թէ մենք հայերս այս 40 տարուան մէջ շատ յառաջադիմած, շատ քաղաքակրթուած ենք, որովհետև գնահատել սորված ենք։

Մենք Թիւրքահայերս «Մշակը» կը սիրենք, որովհետև «Մշակով» ճանչցած ենք մեր արարատեան եղբայրները, որովհետև «Մշակը» մեզ ծանօթացուցած է ձեզ, որովհետև «Մշակի» հիմնադիրը եղած է և հիմնաւէրը մեր ընկերութիւններէն ամենէն տևականին, ամենէն օգտակարին՝ Հայոց Միացեալ Ընկերութեանց, և վերջապէս՝ որովհետև «Մշակը» եղած է մեր վիշտին ու տառապանքի օրերուն մեր մխիթարը, մեր աջակիցն ու մեր ապաւէնը։ Մենք սիրած ենք «Մշակը», պիտի սիրենք մեր «Մշակը» և ընդմիշտ պիտի ըլլանք անոր հետ։ Անմահն Գրիգոր Արծրունին, անցեալ դարու այդ ամենէն հոյակապ հայը, «Մշակի» հիմնարկութեամբ՝ հիմնադիրն եղաւ և՛ նոր գաղափարի մը ու բարձրացուց հայ վերածնունդի դրօշակը. մենք մեր գոյութեան հետ միշտ վեր պիտի պահենք այդ դրօշակ-«Մշակը», որուն վրայ կը ծածանին «Յառաջադիմութիւն, Ազատականութիւն ու Միութիւն» վերտառութիւնները։

Հայրենակիցներ, Գրիգոր Արծրունին աւանդ մը ձգած է մեզ, կտակ մը։ Երկիւղա-

ծութեամբ մօտենանք այդ աւանդին և աննախընթաց խանդավառութեամբ մը գործադրենք անոր կտակը։ Մենք հայ ենք և մարդ․ կատարենք մեր հայու և մեր մարդու պարտականութիւնը։

Բանանք Արծրունիին կտակը։

ա) Արծրունիի առաջին աւանդն է «Մշակը»։ 40-ամեակի տօնախմբութիւնը արդէն ցուցուց, թէ մենք փարած ենք այդ աւանդին և վճռած ենք պահել զայն։ Յօբելեանի համազգային մասնակցութեան հանգամանքը աշխարհ-արարատին ցոյց տուաւ, թէ «Մշակը» անհատներու սեփականութիւն չէ, այլ գաղափարական հաստատութիւն մը (institution), որուն շուրջ համախմբուած են աշխարհիս ամեն կողմ սփռուած հայերը։ Կը հաւատամ թէ 40-ամեակի առթիւ վերարծարծուած մշակական խանդավառումն ու ոգևորութիւնը միշտ կենդանի պիտի մնայ ամեն օր և ամեն տարի, ու «Մշակը» յետ այսու վերակազմուած ու աւելի զօրաւոր պիտի տարածուի տասնեակ հազարաւոր ընտանեկան յարկերէն ներս։ Մեր պարբերական մամուլը դժբաղդաբար վերջին տասնեակ տարիներու մէջ լրագրական յոռի սովորոյթ մը իւրացուցած է, վիճաբանութեան տգեղ եղանակ մը, որ շատ անգամ անհատական անուանարկութեան կիջնայ։ 40-ամեայ զօրաւոր ու անվեհեր «Մշակին» վրայ գերագոյն պարտականութիւն մը կը ծանրանայ՝ կռթնած իր ստուարաթիւ գաղափարակիցներու ողջմտութեան ու աջակցութեան վրայ, որպէս հայ մամուլի երէցագոյն անդամը, չընկճիլ ո՛չ մի խոչընդոտի առջև և բարձրացնել մամուլը իր սրբութեան ու անաղարտութեան։

բ) Գրիգոր Արծրունիի երկրորդ աւանդն է՝ Հայոց Միացեալ Ընկերութիւնները։ «Մշակի» յոբելեանին հետ կապուած է և այդ հաստատութեան յոբելեանը։ Եօթանասնական Թուականներուն էր, որ Արարատեան, Դպրոցասիրաց-Արևելեան և Կիլիկեան Ընկերութիւնները հիմնուեցան։ Գրիգոր Արծրունին Արարատեանին զօրավիգ ու խրախոյս հանդիսացաւ ու «Մշակի» սիւնակները լայնօրէն բացաւ կրակոտ Հայկակի, Արարատեանի հիմնադիր-սիւներէն անմոռանալի նահատակն Արփիար Արփիարեանի առջև, և դրականապէս աջակցեցաւ այդ Ընկերութեան և իսկական հիմնադիրն եղաւ Վանի վարժապետանոցին, որ քառամեայ շրջանէ մը յետոյ խափանուեցաւ Համիդի կառավարութեան կողմէն, և միայն անցեալ տարի վերաբացուեցաւ Եգիպտոսի Հայկական Բարեգործական Միութեան աջակցութեամբ։ Պատմութիւնը չի կրնար ուրանալ, թէ Արծրունին էր, որ առաջին հրաւէրը կարդաց երեք Թիւրքահայ Ընկերութեանց, ու Միացեալը յայտարարուեցաւ 1880-ին։ Արծրունին Միացեալի պատուոյ անդամներու շարքին գլուխը կանգնեցաւ և այդ շարքին մէջ մտցուց բազմաթիւ ռուսահայեր, որոնցմէ ոմանք զաւակներ ունին հոս, այս սեղանին շուրջը։ Այսօր, երբ, փոթորկալից շրջան մը անցնելէ յետոյ, կը վերակազմուինք ու իննսունի մօտ վարժարաններ բացած ենք Հայաստանի խուլ անկիւնները, պատսպարելով ու կրթելով եօթն հազարէ աւելի աշակերտներ, Գրիգոր Արծրունիի բոլոր համակրողներու ու հետևողներու վրայ պարտականութիւն կը ծանրանայ մտնել Միացեալի պատուոյ անդամներու շարքին մէջ և այդպիսով սատարել այդ կրթական հաստատութեան անձեռնմխելի դրամագլուխի կազմութեանը։

գ) Ազգային միութիւն։ Գրիգոր Արծրունի իրաւացիօրէն ամենակատաղի պայքար մղած է այն բոլոր նախապաշարումներու դէմ, որ արգելք հանդիսացած են համազգային միութեան։ Ան քարոզած է անխտիր գործակցութիւն ու եղբայրութիւն լուսաւորչական, կաթոլիկ ու բողոքական հայի, գործակցութիւն ռուսահայի ու Թիւրքահայի և գործակցութիւն անխտիր բոլոր դասակարգերու, որ մէկ գաղափարի, մէկ իդէալի շուրջը կը համախմբուին։ Ու ինչպէս չհիանանք ու չտանք ամենամեծ պատիւը մեր «Մշակին», որ իր քառասնամեայ կեանքին մէջ օր մը, վայրկեան մը տատամսած, շփոթած ու շեղած չէ իր այդ ազնիւ սկզբունքէն։ Ուրեմն այն ամեն ձեռնարկը, որ այդ իդէալի իրագործման կը ձգտի, արժանի է բոլոր մշակականներու գործակցութեան ու ձեռնտուութեան։ Քանի մը տարիներ առաջ Եգիպտոսի մէջ պատուական հայու մը արժանաւոր մէկ զաւակի՝ Պօղոս փաշա Նուպարի նախաձեռնութեամբ հիմնուեցաւ Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը, և յաջողեցաւ շատ կարճ ժամանակի մէջ լայն ծաւալ գտնել եգիպտահայերու, ամերիկահայերու և Թիւրքահայերու մէջ։ Վերջին տարիներու ընթացքին Հայկական Միութիւնը գնահատելի ու բարեբեր դեր մը կատարած է հայ ցեղին մէջ սատարելով կրթական գործին՝ համերաշխ գործակցութեամբ Հայոց Միացեալ Ընկերութեանց, աջակցած է հալածական հայ գիւղացիին՝ անոր մատակարարելով սերմնացու ու հող, և հետզհետէ Միութեան գործունէութիւնը կընդարձակի, և մեծ ակնկալութիւններ կը սպասենք անկէ։ Հիմա՝ չափազանց ուրախութիւն կառթէ ինծի, իմանալով որ դուք, նախաձեռնութեամբ մեր պատուական տիար Առաքելեանի, նախաքայլն առած էք հոս ալ կազմակերպելու Հայկական Ընդհ. Միութեան մասնաճիւղ մը։ Ի սրտէ յաջողութիւն կը մաղթեմ ձեզ և կը հաւատամ, թէ Միութիւնը իր գործունէութիւնը հոս ալ պիտի տարածէ՝ սատարելով Կովկասի արժանաւոր հայ բանասէրներուն հրատարակելու համար մեր ազգային պատմութեան յիշատակարաններն ու ուսումնասիրութիւնները։

Հայրենակիցներ, ես չեմ կրնար ծանրանալ այն բոլոր սկզբունքներու ու ծրագիրներու վրայ, որ անմահ Գրիգոր Արծրունին իրագործուած կուզէր տեսնել․ սակայն աւագ կարևորութիւն ունեցող հարց մը ձեր լուրջ խորհրդածութեան կը յանձնեմ։ Վերջին երկտասնեակ տարիներու ընթացքին մեր ազգային նաւը ահաւոր փոթորիկներ անցուց, ու հազարաւոր ընտանեկան յարկեր մոխրակոյտի վերածուեցան։ Բոլոր խանդավառ յոյսերը յօդս ցնդեցան ու յուսահատ հայութիւնը յուսախաբ ու շփոթած և յոռետես ոգիէ մը տարուած՝ սկսաւ այրել իր պաշտած խորանները, ու անժամանակ ու տարօրինակ միջազգայնութեան իդէալին ապաւինեցաւ՝ խորհելով փրկել իր անկումն ու յուսահատ վիրաւորուած արժանապատուութիւնը։ Միտքերու շփոթութիւնն ու քաոսը այնքան ծաւալեցաւ, որ անօրինակ ծայրայեղութիւններ ու դատապարտելի անտարբերութիւններ առաջ եկան մեր մէջ։ Ո՞ւր կերթանք, ինչ է մեր ապագայ իդէալը, և ինչ է մեր արդի ազգային քաղաքականութիւնը, չենք կըրնար որոշ կերպով պատասխանել։ Ամենուն մտքին մէջն ալ տեսակէտներ ու իդէալներ կան, սակայն անոնք խորհուած, ձևուած, չափուած ու ծրագրուած չեն տակաւին։ Հիմա որ մենք Միացեալը վերակազմած ենք, Հայկական Միութիւնը կազմած ենք, ազգային գոյութեան պահպանումին ու բարձրացումին ճիգերը կընենք, և երէկ կրցանք արժանաւոր կերպով տօնել ազգային դատին ու ժողովրդական անաբատ ազատականութեան պաշտպան ու ռահվիրայ «Մշակի» 40-ամեայ յոբելեանը, ժամանակ է, որ գաղափարակիցներու այս ստուարաթիւ բանակը ասպարէզ իջնէ անվերապահօրէն նուիրուելու ազգային մշակութական (կուլտուրական) զարգացումին ու ազգային որոշ քաղաքականութեան մը ստեղծումին։ Միջազգայնական այն դրութիւնը, որ մեր ազգային կեանքի մէջ պատուաստուիլ կուզուի, ապարդիւն ու պատրանք առթող փորձ մըն է լոկ, որովհետև առանց ազգային որոշ յատկանիշներու ու ազգային հաստատութեանց գոյութեան ու տևականութեանը՝ համամարդկային եղբայրակցութեան գոյացումը չի կրնար առաջ գալ։ Անգլօ-սաքսոն այն սկզբունքը, թէ «Charity begins at home» (բարեգործութիւնը տունէն կը սկսի), ամենէ աւելի մեզ հայերուս կը պատշաճի։ Ամեն մարդ իր մայրը կը սիրէ նախ, և մենք մայր մը ունինք, որ հազարաւոր տարիներէ ի վեր ապրած է, տեսած է ան երանութեան ու փառքի օրերը, տեսած է ան և հալածանքի ու տառապանքի տարիները, ու այդ ալեւոր ծերունին մեզ աւանդ մը յանձնած է իր յայտնի պատմութեամբ, քաղաքակրթութեամբ, հաստատութիւններով և այն բոլոր առանձնայատուկ գեղեցիկ յատկանիշներով, որոնք մերն են և որոնց պահպանութիւնը մեր աւագ պարտականութեան յանձնուած է։

Կովկասեան եղբայրներ, երբ այս բաժակը կը վերցնեմ առաջարկելու ձեր Թանկագին կենաց, համեստօրէն կը համարձակիմ հրաւէր կարդալու ձեզ, որ ասպարէզ իջնէք կառուցանելու համար հանուր ազգային համերաշխութեան ու միութեան շէնքը։ Մենք, Թիւրքահայերս, դեռ նոր ոտքի ելած ենք վերանորոգելու մեր խորտակուած կեանքը․ մենք դեռ նոր սկսած ենք քով քովի բերել մեր մշակութական անցեալ հաստատութեանց բեկորները, որ բռնապետ մը տոնակոխ ըրած էր, մենք կը քալենք, դեռ չենք կրնար վազել, իսկ դուք, որ վերջին կէս դարու ընթացքին մեր վշտերուն վըշտակից եղաք, ձեր եղբայրական ձեռքը երկընցուցիք մեզ բարձրացնելու համար մեր ստրկական անկումէն և ձեր հարազատ եղբայրները չխնայեցին իրենց Թանկագին կեանքը, ու արիւնլուայ ինկան Արարատէն անդին, հիմա ձեզ կը մնայ համերաշխութեան ձեռք մեկնելու Արարատէն անդին ապրող ձեր եղբայրներուն՝ համազգային եղբայրակցութիւն մը կազմելու համար։ Բարձր ու ձիւնապատ Մասիսը մեզ կը բաժնէ, բայց, հայրենակիցներ, կամքն ու կորովը կրնայ լեռները ճեղքել ու անցնիլ և սիրտեր ու միտքեր իրարու կապել։ Դուք սատարեցէք մեր ձեռնարկներուն և փոխադարձաբար մի զլացէք մեզ մասնակցելու ձեր ձեռնարկներուն։ Մեր ձգտումները, մեր իդէալները, մեր ճիգերը Թող ձերը ըլլան, և ձեր ձգտումները, ձեր իդէալները, ձեր ճիգերը մերը։ Ինչպէս մեծանուն դեմօկրատ Ջեֆըրսըն կըսէր՝ «մենք ֆեդերալիստներ ենք, մենք դեմօկրատներ ենք, բայց մենք ամերիկացիներ ենք», այնպէս ալ ես կըսեմ՝ «մենք ռուսահայեր ենք, մենք Թիւրքահայեր ենք, բայց մենք հայեր ենք»։

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է ԽՐԱԽՈՒՍԵԼ

Այս ձմեռ տ. Սիրանոյշը, Աբէլեանն իրանց ընկերներով մի պտոյտ գործեցին Ռուսաստանում։ Նրանք եղան նաև Մոսկվայում։ Շատ անգամ էին հայ դերասանները այցելութիւն տուել Մոսկվայի հայ գաղութին, բայց այս անգամվայ այցը կորցրեց իր սովորական բնոյթը և ստացաւ մի առանձին նշանակութիւն, շնորհիւ տիկ. Սիրանոյշի։ Տաղանդաւոր դերասանուհին իր արևելեան խառնուածքով, շնորհալի աշխոյժով, հիասքանչ միմիկայով, իր փափուկ Թաւշեայ հայերէն առոգանութեամբ, մի խօսքով իր բնածին տաղանդի շնորհիւ հմայել, կախարդել էր ոչ միայն հայի սիրտը, այլ և գեղարուեստի սիրահար Մոսկվայի խստապահանջ քննադատի ուշքն ու միտքը, որը ոչ միայն անծանօթ է եղել հայ իրականութեան, այլ և մի բառ անգամ հայերէն հասկանալիս չէ եղել։

Ահա այս էր պատճառը, որ Մոսկվայի մամուլը հայ գաստրոլեօրներին այս անգամին իր առանձին ուշադրութեան արժանացրեց։

Անտարբեր չէին և ռուս դերասանները․ նրանք ևս իմացել էին հայ բեմի անզուգական զարդի անունը և ուզեցել էին համոզուել այդ բանում․ և նրանք չը յուսախաբուեցին ու տեսան բեմի վրա մի դերասանուհու, որ կարող էր եւրոպական Թատրոնական բեմի զարդերից մինը լինել, եթէ տ. Սիրանոյշը իրան հայ բեմին նուիրած չը լինէր։ Մոսկվայի Կայսերական Փոքր Թատրոնի առաջնակարգ զարդերից մինը՝ դերասանուհի Երմոլովան ևս իր ծաղկեփունջով արտայայտեց իր ջերմ բարեկամը հայ տաղանդի յաղթանակի առիթով։ Այո, գեղարուեստի սիրահար Մոսկվան տ. Սիրանոյշին եւրոպական առաջնակարգ դերասանուհու տիտղոսը շնորհեց։

Ես չը գիտեմ ինչպէս ընդունեց հայ գաղութը այս յոյժ ուրախալի երևոյթը, բայց ես որպէս հայ՝ ինձ զգում էի երկնքում. երևի տ. Սիրանոյշը չը զգար այն, ինչ որ ես այդ րոպէին՝ որպէս հայ։

Թողի այդ օրը պարապմունքներս և աճապարեցի գրադարան, տեսնելու թէ ի՛նչ վերաբերմունք են ցոյց տալիս ռուսական թերթերը դէպի հայ գաստրոլեօրները։ „Русскія Вѣдомости“, „Русское Слово“, „Утро Россіи“, „Раннее Утро“, „Голосъ Москвы“ բոլորը միաբերան գովաբանական ռեցենզիաներ զետեղեցին իրանց էջերում։ Բայց ամենից ուշագրաւ ռեցենզիան „Утро Россіи“-ի քննական ակնարկն էր, որի հեղինակը մի բառ անգամ հայերէն չը գիտէ եղել։ Նրա պատկերաւոր արտայայտութեամբ եթէ խօսելու լինենք, տ. Սիրանոյշը բեմի վրա եղել է այն հայելին, որի մէջ են արտացոլվելիս եղել Զուդերմանի «Հայրենական տան» գործող անձանց պատկերները։

Ո՛րքան քրտնաթոր աշխատանք ու ճիգ է գործ դրել, ո՛րքան արգելառիթներ յաղթել հայ տաղանդը, որ ճանապարհ է բացել իր առաջ։

Այս խորհրդածութեան առիթ տուեց Կարապետ Գալֆայեանը, որին պատահմամբ հանդիպեցի մօտ օրերս Թիֆլիսում իմ բարեկամ Ց. Ս.-ի մօտ։ Ո՞վ չի յիշում, թէ ինչպէս սրանից 10 տարի առաջ Գալֆայեանը ընդունելութիւն գտաւ եւրոպական հասարակութիւնից և մամուլից և ինչ հռչակ էր վայելում Թատրոնական աշխարհում։ Իմ յիշողութեան մէջ դեռ Թարմ են այն գովասանական քաղուածքները եւրոպական Թերթերից, որոնք տպվում էին այն ժամանակներում «Մշակում» և «Տարազում»։ Իր Շէքսպիրի անմահ ստեղծագործութիւնների ինքնուրոյն ըմբռնողութեամբ՝ Գալֆայեանը խիզախում էր բռնել ժամանակակից դերասանների շարքում առաջնակարգ տեղերից մինը։ Այդ ժամանակներում Թիֆլիսը ևս տեսաւ այդ հայի մէջ Աստուծոյ անշէջ կայծը, որ փայլփլում էր նրա հոգու մէջ։

Բայց հայկական ցաւոտ, դառն իրականութիւնը գլորեց այդ շնորհալի մարդ արարածին յուսահատութեան և մտատանջութեան գիրկը և երկար տարիներ պահեց նրան հեռու Թատրոնական աշխարհից, անյայտութեան և մենակութեան մէջ։

Այսօր նա, ապաքինած՝ իր հոգեկան տառապանքներից, կրկին վերադառնում է հայ բեմին ծառայելու․ բայց վախենում է, Թէ մի գուցէ դարձեալ չար լեզուները զրկեն հնարաւորութիւնից նրան երևալու Կովկասի հայ բեմի վրա, ինչպէս արին այդ նրա ուսանողութեան ժամանակ, զրկելով ապրուստի միջոցներից։ Չը ծանրանանք անցեալի վրա․ մեր առաջ կանգնած է վերստին յարութիւն առած մի տաղանդ, որ ինքնակամ յոռետեսութեան գիրկն էր նետուել։ Այժմ նա նորից արխացած, մոռացութեան տալով այն ամենը, ինչ որ նա կրել է, տանջվել, ուզում է շարունակել իր ճանապարհը։

Ո՛վ Թիֆլիսի գեղարուեստի անկեղծ սիրահարներ, եթէ ձեզ համար բարձր է իդէան, գաղափարը և ոչ անձնականը, խրախուսեցէք այս գեղարուեստի արժանաւոր «Մշակին», քաջալերեցէք, յուսադրեցէք նրան ծառայելու ոչ միայն հայ բեմին, այլև նպաստել նրան խաղալու Շէքսպիրի անմահ քերթուածները մայրաքաղաքների բեմի վրա հայերէն լեզուով։ Եթէ ձեզ համար Թանգ է հայութեան կուլտուրական առաջադիմութիւնը, դուք պարտաւոր էք անելու այդ։

Homo-Novus

Ախալքալաք

ԻՄ ՈՂՋՈՅՆԸ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՊՈԼԻ ՎԻՃԱԿ. ՀՈԳ. Ս. ՓՐԿՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

(Նրա 70-ամեակի առիթով)

Փրկչի դպրոց...

Այդ ախորժալուր, նուիրական անունը համակում է սիրտս անհուն բերկրանքով։ Աչքիս առջև պատկերանում է այն համեստաշուք շէնքը, Շիրակի այն կլասիկ որբանը, որ պահած ունի իր մէջ ինչ-որ խորհրդաւոր հմայք իմ պատանեկութեան անմեղ ոգևորութեան օրերից...

Դա մի դպրոց չէր սոսկ չոր ու ցամաք գրագիտութիւն տարածելու համար։ Այնտեղ սաւառնում էր հայի ազգային ոգին, նրա պատմական աւանդը։ Կեանք ու շունչ կար նրա մերկ ու ցուրտ պատերի մէջ, որ տաք էր պահում դպրոցական ամբողջ մԹնոլորտը։ Նրա անպաճոյճ սարք ու կարգը, աշխարհիկ բնոյթը՝ միացած եկեղեցականի հետ, վեհ ու բարձրագմբէթ Մայր-Տաճարի հովանու տակ, վառ ու անշէջ էին պահում մեր մէջ մարդկային լաւագոյն հաւատալիքների բոցը...

Ճիշդ է, բացակայում էր այնտեղ ամերիկական նորաձևութիւնը, բայց կար մեր հոգու համար անկեղծ, «ախորժ ու ընտանի» մի բան, որ աննկատելի էր դարձնում Թէ մարմնական պատիժը և Թէ տիրող սխոլաստիկան, խալիֆայականութիւնը։ Դա այն միահամուռ սէրն ու գգուանքն էր, որ մենք վայելում էինք մի շարք անձնուէր ու երախտաւոր ուսուցիչների կողմից։

Վարդագոյն մի շրջան էր այդ, ուր կեանքը մերն էր իր ամբողջ Թափով։ Թո՛ղ այդ անուշ օրերը, Թո՛ղ անդարձ, երազի նման, երազի տևողութեամբ...

Վերարտադրելով իմ մէջ այդ յուշերը, այդ հին ու քաղցրիկ բեկորները, ես ձեզ եմ դիմում, իմ մանկութեան սրտակից ընկերներ, իմ անցեալի անմոռաց դէմքեր, ձեզ եմ դիմում Բագուի չոր ու խեղդուկ «Սահարայից»...

Երկա՛ր, անդո՛րր, արգասալի՛ց կեանք, փառք ու պատիւ ս. Փրկչի դպրոցին, ուր տեղ ես Թողել եմ իմ մանուկ սիրտը, իմ սիրուն երգը...

Նախկին երախտապարտ սան՝

Սարգիս Իսահակեան

Բագու

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՓԱՌՔԸ

(Ճանապարհորդի յուշատետրից)

Երկաթուղու գնացքը արագութեամբ առաջ էր սլանում։

Նստել էինք չորս մարդ—երկուսով դէմ առ դէմ—և օրվայ ձանձրացնող անգործութիւնը սպանելու համար խօսում էինք, զրոյց անում. մեզանից ամեն մէկը պատմում էր իր անցեալից, սրախօսում, ծիծաղում։

Օրն անցնում էր արագութեամբ, աննկատելի, և մարդկային մտքի ստեղծագործութիւնը քանի գնում, այնքան աւելի ույժ ու նեցուկ էր ստանում նորանոր պատմուածքներ հիւսելու, շարայարելու... Մեր ուշադրութիւնն աւելի գրաւում էին այն սրախօսութիւնները, որոնք այնպէս առատութեամբ դուրս էին հոսում մեր ընկերներից մէկի՝ Աստաֆիեվի բերանից և վերաբերում էին գեղարուեստի երկրպագուհիներին, նրանց, որոնք իրանց ամբողջ կեանքը, հոգին, միտքը, զգացմունքն ու ույժը նուիրում են գեղարուեստին, Թատրոնին։ Արտիստուհիներն էին նրա հերոսուհիները, որոնց, ինչպէս երևում էր, առատութեամբ ծաղիկներ ու վարդեր է ձօնել, երբ կախարդված ու հմայված նրանց ձայների ելևէջներից՝ սլանում էր դէպի երկինք, դէպի անսահման կապուտակը, առժամանակ մոռանալով շըրջապատող մԹնոլորտը, առօրեայ հոգսերն ու մտորմունքները...

Լսում էինք ուշադրութեամբ, մանաւանդ որ՝ ենթարկելով գեղարուեստագէտների հոգեկան վերլուծումները քննադատութեան, ոգևորվելով նրանց հետ, նրանց ներքին մրրիկների ու յոյզերի հետ, ապրելով նրանց կեանքով, միևնոյն ժամանակ նա չէր զլանում և նրանց հասցէին ուղղել սրախօսութիւններ, որոնք աւելի սահմանված էին նրանց բարոյականը կշռադատելու։

— Հաւատացէք,—յանկարծ բացագանչեց Աստաֆիեվը,—որ... եԹէ ուզէի, ես կարող էի ամբողջովին նրան ինձ սեփականեցնել։

Եւ նա տուեց մի բաւական յայտնի արտիստուհու անուն։

Բոլորս էլ մնացինք ապշած։

Ապա նա լռեց, հայեացքն ուղղեց ցած և, կարծես իր յիշողութեան մէջ վերականգնելով իր անցեալը, ուր նա Թաղել է շատ վարդագոյն յոյզեր ու տենչեր, նորից նայեց մեզ։

— Երևի միմիայն մի օրով,—քմծիծաղ տալով բացագանչեց մեր ընկերներից մէկը, որ օֆիցեր էր։

— Այդպիսի դէպքերում, բարեկամս,—դարձաւ Աստաֆիեվը,—մի օրով միայն չեն սեփականացնում, այլ քանի նրա անունը հնչում է Թատրոնի կամարների տակ, քանի նրանով հրճվում է ժողովուրդը, քանի նրա անցած ճանապարհին վարդեր են ցանում... քանի նա մարդկային Թմրած զգացմունքներն ու յոյզերը մի առ մի վեր է առաջում այն ջինջ ու յըստակ կապուտակ եԹերը... Իսկ յետոյ... յետոյ միայն մենք իրաւունք ունենք նրանց ձգելու, ձգելու ինչպէս մի մաշված, հին, անպէտք իր.... Այն ժամանակ, երբ արդէն նա կորցնում է իր Թարմութիւնը, իր կախարդող ույժը, այսինքն՝ երբ նրանից բաղդը շրջւում է իր երեսը։

— Բայց լինում է, որ նախ քան նրանց ձգելը, նրանք իրանք են ձգում,—նորից սրախօսեց օֆիցերը, առանձնապէս շեշտելով վերջին բառը։

Եւ օֆիցերի դէմքին խմռռած կնճիռների միագումարվելը պարզապէս ցոյց էր տալիս, որ երիտասարդ զինւորականի սըրտում մի վէրք կայ, որի մղկտոցը հետզհետէ սկսում է ճնշել նրան, և այդ մղկտոցից նա հազիւ-հազ պահելով իր ներքին փոթորիկն ու մրրիկը՝ առ երես՝ կատակի ու սրախօսութիւնների էր տալիս։

— Այդ էլ է լինում, սակայն դա շատ չնչին բացառութիւն է,—վրա բերեց Աստաֆիեվը, բայց այս անգամ բորբոքված.—լինում է, գլխաւորապէս այն ժամանակ, երբ իր երկրպագուի գրպանները փառաւորապէս մաքրազարդում է, և այլ ևս մաքրազարդելու բան չէ մնում, ի հարկէ ձըգտում է և մի ուրիշին գտնում...

— Բայց հետաքրքրական է իմանալ՝ բոլո՞րն են այդպէս,—դարձաւ մեր երրորդ ընկերը։

— Համարեա,—պատասխանեց Աստաֆիեվը՝ առանձնապէս խեԹելով իր հայեացքը զինւորականի վրա։

— Իմ կարծիքով, երբ կինը փոխում է տղամարդկանց ինչպէս իր ձեռնոցները, դա դէմ է նրա բարոյականութեան։ Կին արարածը իր փայփայանքներին ու գգուանքներին արժանացնում է միայն այն տղամարդուն, դէպի որը նա զգում է սէր, որին նա յարգում ու մեծարում է, որը նրա համար մի իդէալ է, կուռք է. իսկ իդէալականացնել ամեն մի պատահական տղամարդի, դա, ես կարծում եմ, աւելի քան դէմ է բարոյականութեան էթիքային,—հազիւ պահելով իր յուզմունքը դարձաւ մեր երրորդ ընկերը։

— Երևի, բարեկամ, դուք սիրահարված էք,—վրա բերեց Աստաֆիեվը։

— Անտեղի հարց է. ինչ վերաբերում է գեղարուեստի երկրպագուհիների բարոյականութեան, դուք, ինչպէս երևում է, նոյն իսկ տարրական հասկացողութիւն չունէք։ Կամ դուք հանդիպել էք միմիայն այնպիսիներին, որոնց հետ կարելի է առանձնարաններում միայն տեսնվել, և ոչ դուրսը։

— Սխալվում էք դուք, պարոն, և ի զուր էք աշխատում գեղարուեստի երկրպագուհիներին սրբերի տեղ դասել... Ես նրանց շատ լաւ եմ ճանաչում,—հետզհետէ բորբոքվելով, դարձաւ Աստաֆիեվը։

Բայց այս անգամ բորբոքումն ու յուզումն իրանց գագաԹնակէտին էին հասնելու, եԹէ օֆիցերը չը յիշեցնէր մտնել գնացքի բուֆետը, քանի ուշ չէ՝ ընթրելու։

Չորս հոգիս կամաց-կամաց անցանք գնացքի բուֆետը ու տեղաւորվելով երկայնութեամբ ձգված սեղանի շուրջը՝ նըստեցինք ընԹրելու։

Մեզանից ոչ այնքան հեռու նստած էին երկու օրիորդ, որոնցից մէկը Թէյ էր խըմում, իսկ երկրորդը պատառաքաղն ու դանակը ձեռքին կտրում էր խորոված մսի կտորը ու կամաց-կամաց բերանը դնում։

Մեր հարևանների ներկայութիւնն ամենևին չը զգեցեց ընկերներիս վէճի շարունակութիւնը։

Զինւորականը շուտ-շուտ լցնում էր գինու բաժակն և մօտեցնում շրթունքներին, մի անգամից դատարկում և մի Թեթև հայեացք արձակելով Աստաֆիեվի վրա՝ լուռ նայում էր հարևան օրիորդներին։

— Զարմանալի կարծիքներ կան մարդկանց ուղեղում. զարմանալի է, մանաւանդ որ մեր ներկայ կեանքը հարուստ է այդպիսի ուղեղների տէր մարդկանցով,—ընդհատելով տիրող լռութիւնը, դարձաւ մեր երրորդ ընկերը, ինքն էլ չիմանալով Թէ ում է, առհասարակ, ուղղում իր խօսքը։

Աստաֆիեվը բորբոքվեց, նա մի ակնԹարթ հայեացքն ուղղեց օֆիցերին, ապա մեր երրորդ ընկերոջը, ու մի խիստ հայեացք ձգելով շուրջը, դէպի օրիորդներին՝ բացագանչեց.

— Զարմանալի են նրանք, խակապէս, որոնք ունենք միմիայն վերացական գաղափար գեղարուեստի երկրպագուների մասին, բայց այդու ամենայնիւ իրանց կարծիքն են յայտնում... Ի հարկէ դա նրանց աշխարհահայեացքից է կախված։ Ես կորցրել իմ ամբողջ կարողութիւնը... որովհետև...

Ու լռեց Աստաֆիեվը։ Նրա ներքին բորբոքումն ու մրրիկը հետզհետէ առկայծվում էին։

— Մէկը չը պէտք է պղծանէ ընդհանուրի բարոյական աշխարհը, ահա իմ ասելիքը,—պատասխանեց մեր երրորդ ընկերը։

Ու այդպէս՝ մտքերին ու կարծիքներին տեղի էին տալիս նորանոր կարծիքներ ու մտքեր։

Արագութեամբ անցնում էին վայրկեանները ու րոպէները, արագութեամբ էլ կըրքերն ու յոյզերը բռնկվում։ Գեղարուեստի երկրպագուհիների ջերմ սիրահարները հե-

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Նորութիւններ Հին-Նախիջեւանից

Հին-Նախիջևան, 28 մայիսի

Երէկ, մայիսի 27-ին, հանդիսաւոր կերպով օրհնվեց Ալիաբաթ գիւղի մօտ «Ղարաղաղ» կոչված տեղում կառուցվող զօրանոցների հիմքը ժողովրդի և քաղաքի ներկայացուցիչների, զինուորական աստիճանաւորների հոծ բազմութեան ներկայութեամբ։

Նոյն օրը երեկոյեան անձրևախառն փոթորիկը քաղաքի շրջակայ գիւղերում շատ ծառեր կոտրատեց, հացահատիկների արտեր փչացրեց, խակ պտուղներ թափեց-ոչնչացրեց. բայց շուտ անցաւ. հացահատիկների բերքը չափազանց լաւ է, եթէ զերծ մնան գալիք պատահարներից. Ջուրը առատ է, մինչև օրս պակասութիւն չէ եղել. խոտի բերքը նոյնպէս լաւ է. հացահատիկները հասունանում են կանոնաւոր կերպով, երբեմն-երբեմն տեղացող անձրևների շնորհիւ։

Գարին արդէն մի քանի օր է, որ հընձվում է տափարակներում... Եղի-էն

—

Ցոյսի Ցոյլեր

Նալբանդ, 1 յունիսի

Այս տարվայ գարնան սկիզբների ցուրտ, սառնամանիք եղանակները մրսեցրին ինչպէս շատ տեղերի, նոյնպէս և մեր գիւղի նոր ծլող բուսականութիւնը։ Այդ բանը բաւական վախ պատճառեց մեր ժողովրդին. դրութիւնը յուսահատական էր։ Բայց ապրիլի վերջերի և մայիս ամսի մէջ միմեանց ետևից տեղացող առատ անձրևները այդ երկիւղը բոլորովին փարատեցին։ Այժմ բուսականութիւնը ամբողջապէս ապաքինվելով իր առաջվայ դրութիւնից՝ այլ տեսարան է ներկայացնում։

Շնորհիւ այդ անձրևների, հիմա թէ ցանքսերը և թէ արօտատեղիների խոտերը հիանալի կերպով աճել և բարձրացել են։

Ապագային, եթէ բնութիւնը որևէ պատահարից զերծ պահէ մեր հանդ ու անդաստանը, լաւ և առատ հունձ կունենանք այս տարի։

Վաղուց է որ մեր գիւղը առատ կամ անարատ հունձ չէ տեսել։ Վերջին մի շարք տարիների անբերրիութիւնից մեր չարքաշ գիւղացիութիւնը այնքան մեծ վնասներ է կրել, որ եթէ երկու կամ երեք առատ տարիներ էլ լինի դարձեալ հազիւ թէ կարող լինի, իր քայքայված տնտեսութիւնը մի փոքր բարուքել։ Ժողովուրդը բոլորովին զզված է Օդեսսայի դառն ալիւրից պատրաստված հացը ուտելուց. Նա երանի է տալիս այն օրին, երբ այլևս կարիք չի ունենայ ամենաթանգ գնով դառը ալեւր առնելու։ Ցովհ. Համբարեան

—

«Մշակի» 40-ամեակի տօնախմբութիւնը

Ջաքաթալա, 28 մայիսի

Կիրակի, ամսիս 27-ին, մեզ մօտ ևս կատարվեց մեր ազգի սիրելի «Մշակի» 40-ամեայ յոբելեանը։ Բժշկապետ Ա. Ցարութիւնեանի գեղեցիկ այգում պատրաստված էր ճոխ սեղան։ Ցերեկվայ ճիշդ ժամը 1-ին հաւաքվեցին հրաւիրվածները։ Սեղանի կառավարիչ ընտրվեց միաձայն «Մշակի» աշխատակից Աստ. Բէկ-Ցովսէփեան։ Նա մանրամասն նկարագրելով երջանկայիշատակ մեծ հրապարակախօս Գր. Արծրունու մատուցած անգնահատելի ծառայութիւնները իր «Մշակով» մեր ազգի համար, առաջարկեց խմել յանկայս նրա հոգու թասը... Տեսարանը սրտաշարժ էր... Սեղանի կառավարիչը ապա առաջարկեց նրա երեք ազնիւ ժառանգների—ազգի խմբագիրների—կենացը, աշխատակիցների, բաժանորդների, ազգի և այլ կենացներ, որոնք ընդունվեցին բուռն և երկար ուռաներով։ Հանդիսականները չափազանց գոհ հեռացան ուրախութեան վայրից ուշ գիշեր։ Սօյզադէ

—

Ճեմարանի ընթացաւարտները

Վաղարշապատ, 31 մայիսի

Այսօր, առ. մօտ ժամը 11-ին, պատարագից յետոյ, Վանքի միաբանութեան, ճեմարանի ուսուցչ. խմբի և երկսեռ բազմութեան ներկայութեամբ Գէորգ Դ. կաթողիկոսի գերեզմանի վրա հոգեհանգիստ կատարել տուին ճեմարանը ներկայ թւին աւարտող ուսանողները։

Աւարտողներից Հ. Ինճիկեանը պատշաճ մի դամբանական խօսեց։

Ապա պատարագիչ Ռուբէն աբեղայ Մանասեանը «պահպանիչով» փակեց սգահանդէսը։

Ճեմարանի վարժոցում սովորող երեխաների ծնողները վարժոցի մանկավարժ Գ. Եղիլեանին և ճեմարանը աւարտող լսարանցիներին, որոնք տարվայ ընթացքում պարապել էին վարժոցում, այսօր ճաշով և թէյով հիւրասիրել են Գէորգեան անտառում։ Վ. ք. Աղաղադեան

—

Լուրեր Մադրասա գիւղից

Մադրասա, 2 յունիսի

Ամսիս 28-ի լոյս 29-ի գիշերը մեր բայօնում բարձրացած սոսկալի փոթորիկը խորտակել է մեր վերջին յոյսը։ Բնութեան մի քանի տարրերք այդ գիշեր գիւային քէքէջով գիրկընդխառնվել էին միմեանց հետ ի վնաս մեր այդ բայօնի։ Ուժեղ քամու արհաւիրքներին փայլ էր տալիս նոյնքան ուժեղ և անընդմիջվող փայլատակումը։ Շատ մեծ և փոքր ծառեր միջից երկկիսվել և արմատահան են եղել։ Իսկ խոշոր կաթիլներով և առատ տեղած անձրևին յաջորդած կարկուտը լրացրել է քամու պատճառած վնասը։ Ապրիլեան ձիւնից ու ցրտից մի կերպ ազատված այգիներում ոչ միայն թափվել են խաղողի ողկոյզները, այլ և պոկվել և վայր են գլորվել ոլթերի աչքերը, այնպէս որ խաղողի առաջիկայ սեզօնի հետ միաժամանակ հարուածված է նաև գալ տարվայ սեզօնը։ Առաւելապէս վնասված են «Սարբանդի», «Զօբանի տեղի» և «Միանաբագուի» այգիները։

Նոյնպէս մեր բայօնում կենդանիների մէջ մեծ չափով տարածված է «դաբաղ» կոչվող հիւանդութիւնը։ Շատ հորթեր զոհ են գնացել այդ ցաւին. իսկ բազմաթիւ կովեր վնասվել են տանը և այլ ևս չեն յաճախում արօտները։ Վետերինարի բացակայութիւնը խիստ զգալի է և վհատեցուցիչ։

Ամսիս 14-ին մեր գիւղական ժողովում աճուրդով ծախվեց գիւղի արօտներից մէկի խոտը։ Մեր գիւղը որոշ արօտատեղի չունի։ Իւրաքանչիւր տարի գիւղական ժողովը երեք կտոր հողաբաժին՝ զանազան կողմերում՝ տրամադրելի է անում նախիրին։ Եւ նախիրը անխնայ արածում-վերջացնում է այդ երեք արօտների խոտը։ Ներկայ տարում մեր տանուտէրը մեծ նեղութեամբ կարողացել է նախիրի ներկայութիւնից ազատ պահել արօտներից մէկը։ Ահա այդ արօտի խոտն էր, որ աճուրդով ծախվեց, տալով մեր գիւղական գանձարանին 245 րուբլու չափ մի գումար։ Իսկ գիւղական գանձարանում եղած ժողովրդապատկան դրամի օգտակարութիւնը անվիճելի է և անհերքելի։ Այդ գումարից է մեծ մասամբ վճարվում աղքատ և թշուառ անների հարկը. հետևապէս շատ խեղճ ընտանիքների պղնձեղէնն ու կարպետները ազատվում են հրապարակի և աճուրդի երես տեսնելուց, որ ըստ ինքեան ցանկալի է։

Ինչպէս լսում ենք, դա երկրորդ դէպքն է, որ մեր տանուտէրը նման ձևով ժողովրդի համար դրամ է տնտեսում։ Դա մի երևոյթ է, որը արժանի է և շնորհակալութեան, և մանաւանդ խրախուսանքի։ Ցանկալի է, որ արօտներից այս ձևով օգտվելը դառնայ սովորութիւն մեր գիւղում և պահպանվի ու գործադրվի նաև յետնորդ բոլոր տանուտէրների կողմից։ Թող բարի օրինակը լինի վարակիչ յօգուտ ժողովրդի։

Միւս երկու արօտներում խոտն այս տարի այնքան առատ է, որ նոյն իսկ նախիրը չէ կարողացել խժռել-վերջացնել։ Մնացած խոտը այդ երկու արօտներում հարվելու է և նրանից գոյացած դրամի կէսը, ինչպէս լսում ենք, յատկացվելու է ազնուացեղ ցուլերի գնման և պահպանման վրա։ Դարձեալ խրախուսելի նպատակ։

Այս տարի թէ ցորենը և թէ խոտը սպասվածից աւելի առատ են։ Վնասուելեան այս օրերում գոնէ այն մխիթարիչ յոյսն ունենք, որ ոչ մենք հացի նեղութիւն կը քաշենք և ոչ էլ մեր անասունները կերի պակասութիւն կունենան։

Հայրենակից

—

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՑԱՒԵՐ

—

Գիւղացու դրութիւնը քանի գնում, աւելի է վատանում, ցաւերն էլ աւելի կըրկնապատկվում, շնորհիւ տարվայ եղանակների փոփոխութեան, որոնք խիստ և մահացու վէրքեր են հասցնում մեր գիւղական թշուառ ու հոգսերով ծանրացած հասարակութեանը։

Այսպիսի ցաւալի վիճակից զերծ չէ մնում և Խաչի գիւղի արինաքամ ժողովուրդը։

Տեղիս ազգաբնակութիւնը բաղկացած է 70—80 ծխից և զբաղվում է երկրագործութեամբ ու անասնապահութեամբ։ Աշխարհագրական դիրքը բաւականին նպաստում է յիշեալ երկու զբաղմունքին, և ժողովուրդը կարող է միանգամայն ապահով ապրել, եթէ միայն հողի պակասութիւնը և տարվայ վատ եղանակները չը լինեն։

Բայց այլ դրութիւն է ստեղծվել գիւղիս հասարակութեան համար։

Ահա մօտաւորապէս 7 տարի կը լինի, որ հացի մեծ պակասութիւն է զգացվում, և քանի գնում՝ աւելի սարսափելի է դառնում դժբաղդ ժողովրդի անել կացութիւնը։

Ինչպէս յայտնի է, Կովկասի համարեա բոլոր գաւառներում ներկայ տարվայ ձմեռը՝ գարուն էր. ձիւն խսկի չեկաւ, իսկ եկածը շատ աննշան. բայց թէ մեր և թէ շրջակայ գիւղերի ցանքերը շատ լաւ են։ Այն ինչ, երբ եկաւ գարունը՝ փոխվեց և եղանակը. գարունը դարձաւ կատարեալ ձմեռ։ Շարունակ սկսեց տեղալ յորդ ձիւնախառն անձրև, որ մինչև վերջերս էլ չէր ընդհատվում՝ բերելով իր հետ սարսափելի ցրտեր։ Դաժան ցուրտը խսպառ փչացրեց կանաչով պատած մօտակայ անտառները և այգիների ծառերի ծաղիկները։ Անասունները, որոնք արդէն զուրկ էին ձմրան պաշարից, զրկվեցին նաև գարնան պաշարից։

Մեր գիւղացիք սկզբում լաւ եղանակից հրապուրվելով, սովորականից վաղ իրանց անասունները բարձրացրին սար. չանցաւ մի քանի օր, սկսեց նորից տեղալ յորդ ձիւնախառն անձրև և հետոն էլ սկսվեց անասելի մի ցուրտ. քոչւորները ստիպված եղան սարից իջնել գիւղ մի քանի անգամ։

Բայց այս իջնելը էժան չը նստեց գիւղացոց. անասունները սովից սկսեցին փչացնել նոր բուսած լաւ արտերը, որ մինչև վերջերս ուտում էին՝ հասցնելով շատ մեծամեծ վնասներ, որի հետևանքը լինելու է կորստաբեր մեր խեղճ գիւղացիութեան համար։

Ինչպէս վերը յիշեցինք, հայի պակասութիւնը մեր Խաչի գիւղի հասարակութեանը գցել է ամենասոսկալի և աննկարագրելի դրութեան մէջ, ուր մինչև հիմա էլ սովի ճիրաններում քաղցած և մերկ տնքում է խղճուկ գիւղացիութիւնը։ Պէտք է յիշել նաև այն, որ անցեալ տարի Խաչի գիւղում ժանտախտը մեծ քանակութեամբ ալրանք է կոտորել։

Գիւղացին, եթէ հաց չի լինում, ապրում է անասուններով՝ վաճառելով դրանց ամենաչնչին գնով՝ գոհացում տալու իր սոված ու մերկ ընտանիքին։ Խաչի գիւղի դժբաղդ դրութիւնը կրկնապատկվեց, երբ մեր գիւղացին սովի տարիներին կառավարութիւնից ստացաւ ալիւր և վերջը ստիպված եղաւ վճարել 1911 թւին ալիւրի գինը և գլխափողը մի անգամից։ Այժմս էլ ժողովուրդը ճնշված է հարկերի տակ. և մանաւանդ ներկայիս շինվող նոր խճուղին, որը Բօլաքբերան կայարանից հասնում է մինչև Ջալալ-Օղլի, էլ աւելի ծանրացրեց առանց այն էլ գիւղացու ծանր բեռը և գցեց կատարեալ թշուառութեան գիրկը՝ քայքայելով նրա ամբողջ տնտեսութիւնը։ Ձը նայած գիւղիս վերոյիշեալ նկարագրածս ծանր դրութեանը, այնու ամենայնիւ չէ մոռացվում և մոռացվելու էլ չէ կրթութեան այն մեծ դերը, որ մեծամեծ օգուտներ է տալիս և շարունակ կը տայ խեղճ ու կրակ գիւղացիութեանը։ Միակ գիւղն է Լօռու վիճակում, որ խսկապէս մտածում է իր մանուկ սերունդի առաջադիմութեան մասին։

Սկսած 1905 թւից՝ Խաչի գիւղը ունեցել է եկեղեցական ծխ. երկսեռ դպրոց՝ երկու, երբեմն և երեք բաժանմունքով, բայց սկզբից և եթ գիւղը գտնվելիս է եղել այնպիսի խղճալի դրութեան մէջ, որ չէ կարողացել դպրոցի վիճակը բոլորովին ապահովել։

Բագուի Հայոց Կուլտուրական Միութիւնից ահա 4-րդ տարին է, ինչ մեր գիւղի ուսումնարանը ստանում է տարեկան 200-ական րուբլի նպաստ. բայց այս տարի փոխանակ նպաստը աւելանալու՝ պակասեց։

Գիւղս ձեռնարկել է մի բաւականին լաւ դպրոցական նոր շինութեան, որը մօտիկ ապագայում լինելու է միդասեան երկսեռ դպրոց՝ իր գրադարանով և ուսուցչական սենեակով։ Մեծ աշխատանք է թափված յիշեալ դպրոցի պատերի վրա, որ բացի ժողովրդի աշխատանքից՝ մօտ 800 րուբլի փող է կլանել։

Սակայն, այսպէս երկար մնալով պատերը, եթէ շուտով իր ժամանակին չը ծածկվեն, կարող են բոլորովին փչանալ և գիւղացոց աշխատանքներն ու երազները յօդս կը ցնդեն։

Ներկայումս Խաչի գիւղի դպրոցի նոր շէնքը կանոնաւորապէս գլուխ գալու համար՝ պահանջվում է մօտ 1500 րուբլի, որը գիւղացիների ոյժից շատ և շատ վեր է։

Ահա այս առիթով Խաչի գիւղի հոգաբարձութիւնը խնդիր է ուղարկել, անցեալ ամսի 30-ին Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան խորհրդին՝ օգնելու դպրոցի նոր շինութեանը։

Խաչի գիւղ (Լօռու շրջ.), 20 մայիսի

Տ. Քոչարեան

—

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Պետերբուրգի «Ռեչ» թերթը տպելով յունիսի 3-ի իր համարում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ V-ի պատկերը՝ տալիս է մի քանի կենսագրական տեղեկութիւններ նորընտիր Կաթողիկոսի մասին։

◆ Երզրումի Սանասարեան դպրոցը վերջերս ենթարկվել է ալեկոծեալ դրութեան շնորհիւ այն հանգամանքի, որ դաշնակցականները մուտք գործելով և տիրելով այդ դպրոցին՝ հասցրին դպրոցը սաստիկ անկեալ վիճակի։ Այդ դպրոցի վրա վերին հսկողութիւն ունեցող խնամակալութիւնը, որ գտնվում է Կ. Պօլսում, ստիպված եղաւ վերջերս, դըպրոցը վերջնական անկումից փրկելու համար, դիմել խիստ միջոցների։ Նա որոշեց արձակել բոլոր աշակերտներին և ուսուցիչներին, որոնք ըմբոստանալով խնամակալութեան դէմ՝ հասցրել են դպրոցը քայքայման, և փոխադրել դպրոցը Սեբաստիա։ Այժմ խնամակալութեան որոշումով Թիֆլիս է եկել Գրիգորիս վ. Պալաքեանը՝ մի օրինաւոր տեսուչ գտնելու Սանասարեան դըպրոցի համար։ Կը գտնի՞ արդեօք հ. Պալաքեանը այդպիսի մի տեսուչ, չը գիտենք, բայց մենք կարծում ենք, որ Կ. Պօլսի խնամակալութիւնը սխալ ընտրութիւն է արել։ Պալաքեան վարդապետ վերջին կաթողիկոսական ընտրութեան ժամանակ պարզ ցոյց տուեց իր անձեռնհասութիւնը. հետևաբար, չենք կարծում, որ նա կարողանայ անաչառ և բարեխիղճ ընտրութիւն կատարել, և վախենում ենք, որ խնամակալութեան յոյսերը ի դերև ելնեն։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վերստուգիչ մասնաժողովը իր միջից ընտրեց մի ենթա-մասնաժողով նոր կառուցվող սպանդանոցի գործերը վերաքննութեան ենթարկելու համար։

◆ Ցունիսի 5-ին կայացաւ Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութեան ծառայողների ընդհանուր ժողովը իրանց տնտեսական դրութեան բարւոքման մասին խորհրդակցելու նպատակով։ Ժողովին նախագահում էր բժ. Կ. Ստեփանեանը։ Ժողովականները իղձ արտայայտեցին, որպէսզի շուտափոյթ կերպով իրականանան քաղաքային դումայի 1905 թ. որոշումները՝ ամեն մի հինգ տարվայ ընթացքում ծառայողների ռոճիկները աւելացվեն և 1913 թ. քաղաքային նախահաշւի մէջ մտցվի այդ նպատակով որոշ գումար։ Այնուհետև ընտրվեց մի յատուկ յանձնաժողով, 40 հոգուց բաղկացած, որը ճիւղերի բաժանվելով զեկուցումներ պիտի պատրաստեն ծառայողների կարիքների մասին, ներկայացնելով այդ զեկուցումները սեպտեմբերի 1-ին կայանալիք ընդհանուր ժողովին։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային դումայի վերջին նիստը տեղի կունենայ յունիսի 11-ին, երկուշաբթի օրը, որից յետոյ նիստերը կը դադարեցվեն մինչև սեպտեմբեր։

◆ Թիֆլիսի Միքայէլեան արհեստագիտական դպրոցի վերատեսչի պաշտօնը յանձնված է նոյն դպրոցի դասատու Վ. Գօլուբցօվին։

◆ Երեք օր առաջ քաղաքային վարչութեան շէնքում տեղի ունեցաւ Թիֆլիսում պօլիտեխնիկական դասընթացքներ հիմնող ընկերութեան ժողովը, այդ ընկերութեան նախաձեռնող ինժ. Ա. Ս. Բաբեանի նախագահութեամբ։ Ժողովի ընթացքում կարդացվեց և վաւերացվեց կանոնադրութիւնը, որը կը ներկայացվի իշխանութեանը ի հաստատութիւն։

◆ Քաղաքային դումայի ֆինանսական մասնախումբը ցանկութիւն յայտնեց, որպէսզի Թիֆլիսում նոր գնահատական տուրքը մտցվի ոչ ներկայ տարվայ յուլիսի 1-ից, այլ առաջիկայ 1913 թ. յունվարի 1-ից։ Ձայների մեծամասնութեամբ ընդունվեց քաղաքային վարչութեան առաջարկը—իւրաքանչիւր անշարժ կայքից արժէքի 9%-ը վերցնելու առաջարկը՝ որպէս գնահատական տուրք։

◆ Ինչպէս մեզ հաղորդում են, դերասան Ամօ-Խարազեանը այժմ գտնվում է Արդահանում, որտեղից անցնելու է Ախալքալաք և Ախալցխա, ապա վերադառնալով Թիֆլիս՝ կը տայ մի ներկայացում և յետոյ կը մեկնէ ներկայացումներ տալու Նուխու շրջանում և Կախեթիայում։

◆ Վաղը, ամսիս 9-ին, շաբաթ օր, Գայիանեան դպրոցի դահլիճում նշանակված է Ուսուցչական Միութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը։ Անդամների օրինական թիւ ներկայ չը լինելու դէպքում ժողովը յետաձգվում է երկուշաբթի օրվան։

◆ Ցունիսի 6-ին Թիֆլիսում խուզարկու ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Սուրբ-Մինասի փողոցում Գէորգ Ասլանեանին, որը աքսորված լինելով Թիֆլիսից և գտնվելով ոստիկանութեան հսկողութեան ներքոյ, ինքնակամ Թիֆլիս էր վերադարձել։ Նա ենթարկվում է դատաստանական պատասխանատուութեան։

◆ Ցունիսի 6-ին, գիշերով, գիւղացի Ալէքսանդր Կեմաշվիլին (Ճարտարապետ) ինքնասպանութիւն գործելու նպատակով քացախի ոգի ընդունեց։ Նրա կեանքը զերծ է վտանգից։

—

ԳՈԳԵԲԱՇՎԻԼԻԻ ՄԱՀՎԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

—

◆ Հանգուցեալ մանկավարժ Եակօբ Գոգեբաշվիլիի գրաւոր կամքի համաձայն իր դասագրքերի վաճառումից գոյացած արդիւնքը պիտի յատկացվի՝ 1) իր ծննդավայր Վարիանի գիւղում օրինակելի դպրոց հիմնելու գործին, 2) Վրաց պրոֆէսիօնալ դպրոցին տարեկան 120 րուբլի գումար, 3) «Գանաթլէբա» ընկերութեանը տարեկան 120 րուբլի, և 4) բանաստեղծ Ակակի Ծերէթելին 120 րուբլի տարեկան, իբրև հօնօրար նրա այն յօդուածների, որոնք զետեղված են հանգուցեալի կազմած դասագրքերում։ Սրանից զատ, հանգուցեալի դասագրքերից իւրաքանչիւր օրինակի վաճառումից 1 կ. պիտի յատկացվի «Ժողովրդական կրթութեան ֆօնդի» օգտին։ Միևնոյն այս ֆօնդին կը յատկացվի նաև այն գումարը, որը կը գոյանայ Ե. Գոգեբաշվիլիի՝ Վերայում ունեցած հողաբաժնի վաճառումից։ Այս ֆօնդից գոյացած տոկոսիքները կը տրվեն գիւղական դպրոցների ընդունակ սաներին ուսման ընթացքը շարունակելու համար։ Հանգուցեալը իր թողած մօտ 13,000 րուբլին բաժանել է այսպէս. 1) 3000 րուբլի գործադրել յուղարկաւորութեան և իր վրա արձան կանգնեցման գործին, 2) խաղարկութեան տոմսերից մէկը նուիրել է Վրաց մէջ Գրագիտութիւն Տարածող Ընկերութեանը, միւսը Վրաց Դրամատիկ Ընկերութեանը, և այլն։

◆ Վրաց գրող Գ. Ախացիխէլին «Սախալխօ Գազէթի» թերթում կոչ է անում վրաց հասարակութեանը ի յիշատակ Ե. Գօգեբաշվիլիի կազմել մի յատուկ ֆօնդ, որից գոյացած դրամագլուխը յատկացվի վրացի ժողովրդի կրթութեան գործին։ Առաջարկութիւնն անող պարօնը այդ նպատակով նուիրաբերում է 10 րուբլի։

◆ Հալաբարում վրացերէն ներկայացումներ կազմակերպող խմբի վարչութիւնը որոշեց յունիսի 9-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, Մարինսկի եկեղեցում կատարել տալ հոգեհանգստեան կարգ Եակօբ Գօգեբաշվիլիի մահվան առիթով, իսկ թաղման օրը ամբողջ կազմով ներկայ լինել հանգուցեալի յուղարկաւորութեանը։

◆ Ցունիսի 7-ին նշանակված վրացերէն ներկայացումը, Վրաց թատրոնում, Ե. Գօգեբաշվիլիի մահվան առիթով յետաձգվում է և տեղի կունենայ յունիսի 14-ին։

—

[illegible]

[illegible]

է բաւարարութիւն տալու իր շրջապատողներին. եթէ տգեղ՝ փողով... Հասկացէք... Սկսում են ճնշել ամեն կողմից... թէ բէցենդէնտը, թէ կառավարիչը, թէ... նոյնիսկ յուշարարը... Եւ պէտք է բոլորին բաւարարութիւն տալ... Բայց չէ՞ որ ամեն կին իր փայփայանքներն ընդունակ չէ տալու ամեն մի պատահականի... կամ ո՞րտեղից է փողը, որ նա բաժանէ իրան շրջապատողներին... Եւ ընկերուհիս թողեց Մելպօմէնի տաճարը, թողեց գեղարուեստը, որի դըռները բացվելու էին ընդունելու նրան, ով իր երիտասարդ կեանքը տալու էր նրան, որի համար նա պատրաստ էր տալ իր ամբողջ կեանքը, բայց... ո՛չ պատիւը,—հազիւ լսելի ձայնով շշնջաց մեր հարևան օրիորդը ու լռեց։

Ես տեսնում էի, թէ ինչպէս նրա զոյգ աչքերում պատրաստվում էր ներքին յուզմունքների ու բռնկումների յայտարարը՝ արտասուքը, որը պէտք է հոսէր նրա ժամանակից առաջ թօրշոմած դէմքին։ Նա մի լուռ հայեացք ձգեց ընկերուհու վրա, ու գիշեր բարի մաղթելով մեզ, երկուսով անցան իրանց առանձնարանը։

— Փառքը, ահա թէ ի՛նչ գնով է ստեղծվում նա,—դարձաւ զինուորականը։

— Արեան գնով,—պատասխանեց մեր երրորդ ընկերը։

— Արիւնից էլ թանգ գնով, պատուի գնով,—վրա բերեց օֆիցէրը ու մի հառաչանք արձակեց։

Երկաթուղու գնացքն արագութեամբ առաջ էր սլանում, իսկ մենք դանդաղօրէն դատարկում էինք գինիով լի բաժակները։

Լևոն Գրիգորեան

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՏԵԽՆԻԿԱՅԻ ՆՈՐԱԳՈՅՆ «ՀՐԱՇՔԸ» ԵՒ ՄԻԼԻՏԱՐԻԶՄԸ

(Մի էջ կուլտուրայի պատմութիւնից)

II*)

[illegible]

էլ—քաղաքականն ու զինւորականը—սխատեմներ էին, անմիջական յարաբերութեամբ առաջացած կապիտալիստական արդիւնաբերաձևի գոյութեան հիմքերից, և իրանց հասարակական արժէքով երկուսն էլ կոչված էին զարգացնելու իրանց ծագման մայր աղբիւրը և նրա յարատև տիրապետութեան կռուանները հաստատելու։

Տեխնիկական արուեստի հաջնեպ փոխակերպումները՝ տնտեսական ֆունկցիաների սահմանում՝ համարեա նոյն արագութեամբ առաջ էր կոչում պատերազմական տեխնիկայի փոփոխութիւնները։ Մինչդեռ էր էվօլիւցիայի սկզբունքը երկու սահմանումն էլ. արուեստի կատարելագործութեամբ մարդը վաստակում էր թէ մի և թէ միւս դէպքում գործողութեան դիւրութիւն և, eo ipso, ժամանակի էկօնոմիա։ Այդ չափով առաջադիմական երևոյթ էր տեխնիկայի զարգացման կօնկրետ փաստը որպէս այդպիսին։

Սակայն գիւտերի գործնական կիրառման եղանակը, մօտիվները և նպատակը՝ յիշատակած տարբեր սահմաններում դրօշմում են նրանց վրա հասարակական արժէքների տարբեր գնահատումներ, հակադիր որակումներ։ Մինչդեռ տեխնիկայի նորանոր նուաճումները տնտեսական բոլոր ֆունկցիաներում (ինդուստրիայի, հաղորդակցութեան, առևտրի բոլոր տեսակներում) ունենում են անշեղօրէն այն պօզիտիվ հետևանքը, որ նրանք արագացնում և դիւրացնում են նիւթական բարիքների մասսայօրէն արտադրութեան, փոխանակութեան, բաշխման եւ վայելման պրօցեսը ու դրանով համապատասխան փոփոխութիւններ մտցնում նաև գաղափարային և բարոյական բարիքների տարածման ու վայելման մէջ, — միանգամայն հակադիր հասարակական փաստն ենք գտնում պատերազմական տեխնիկայի զարգացման հողի վրա։ Այստեղ գտնում ենք մենք հեղեղումների, բնաջնջման, մասսայօրէն կոտորածների արագացման ու դիւրացման նեգատիվ պրօցեսը։ Մի տեղ յախուռն թափով բարձրանում է մարդկային հասարակութեան բովանդակ կուլտուրայի—նիւթական, գաղափարային ու բարոյական—մակերևոյթը, միւս տեղ ժամերի և օրերի ընթացքում թնդանօթային խորտակիչ ոյժը փլատակների է վերածում այդ նոյն կուլտուրայի չնաշխարհիկ արտադրութիւնները՝ մարդկային էներգիայի դարաւոր բեղուն վաստակումների դրական արդիւնքը։ Մի տեղ տնտեսական հողի վրա, տեխնիքական արուեստի յայտնագործած հրաշալիքները ունեն այսպէս ասած ունիվերսալ բնաւորութիւն, որովհետև նրանք նոյն են ամենուրեք իրանց հասարակական արժէքով և կուլտուրական նշանակութեամբ՝ առանց աշխարհագրական վայրերի տարբերութեան և ցեղական, ազգային ու կրօնական խտրութիւնների։ Մինչդեռ միւս տեղ, ինքը պատերազմը՝ իր ծագման հիմքերով, այլ բան չէ, բայց եթէ տարբեր շահերի ու խտրութիւնների—տոհմային, ցեղական, ազգային ու կրօնական վարագուրումների տակ—թշնամական շփումների արդիւնք։ Ուրեմն առաջին դէպքում տեխնիկան հայթայթում է աշխարհագնդի զանազան մասերի ու պետութիւնների, ազգերի ու ժողովուրդների սերտ յարաբերութիւնների համար բէալ բազիս, կուլտուրական օղակներ նրանց համօրինակ զարգացման, և քաղաքակրթական բարիքների ներդաշնակ վայելման երաշխիքներ։ Երկրորդ դէպքում, պատերազմական տեխնիկան՝ իր գործնական արտայայտումների լայն չափերով՝ փորում է տարբերութիւնների և խտրութիւնների խոր անջրպետներ, անխուսափելիօրէն ստեղծում պետութիւնների միջև լարված յարաբերութիւնների վտանգաւոր մօմենտներ, առաջացնում ազգային պետական կղզիացումներ և տեղի տալիս գաղափարային հողի վրա այնպիսի հիւանդոտ երեւոյթների, ինչպէս են նորագոյն բուրժուական նացիօնալիզմը և ռազմամոլ պատրիօտիզմը՝ իրանց շօվինիստական ժահրոտ արտայայտումներով։

Intimus

(Վերջը միւս անգամ)

*) Տես «Մշակ» № 122.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Իգդիր, 19 մայիսի

Թոյլ տուէք «Մշակ» լրագրի միջոցով յայտնելու խորին շնորհակալութիւնս այն անձանց, որոնք ինձ ուղղած համակրական գրութիւններով Թիֆլիսից, Բագուից, Մօսկվայից և այլ տեղերից, մասնաւոր նամակներով և լրագրական յօդուածներով արձագանք տուին՝ «Իմ 25-ամեայ յօբելեանը» («Մշակ» № 62, 1911 թ.) և «Իմ կտակը» («Մշակ» № 30, 1912 թ.) վերնագրով յօդուածների առիթով։

Խորապէս զգացված եմ և այն բարոյական ու նիւթական աջակցութիւնից, որ ցոյց տուին Մօսկվայից յարգելի Թ. Խ., Կ. Հ. Բ. Ընկ. Պեատիգօրսկի և Իգդիրի ճիւղերի յարգելի վարչութիւնները՝ ազատելով զաւակներիս՝ դպրոցից արտաքսվելու վտանգից։ Մխիթարված համարելով ինձ

Մնամ խորին յարգանքներով՝

Սաթ. Զաքարեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

✦ Վերջնականապէս պարզվեց, որ գերմանական կայսր Վիլհէլմ Ռուսաստան կը գայ յունիսի 20-ին և կը մեկնի նոյն օրը։

✦ Պուանկարէն Պետերբուրգ է լինելու օգոստոսի 10-ին Բարձրագոյն ունկնդրութեան համար։

✦ Մօտիկ խապագայում Լօնդօնում նախագծվում է հիմնել անգլօ-ռուսական ցուցահանդէս։

✦ Անդր-պարսկական երկաթուղին կառուցանող միջազգային դրամատէրերի ռուսական խմբակումն է, ի թիւս այլոց, նաև Պ. Օ. Ղուկասեանը։ Անգլիական «Times» խորհուրդ է տալիս կառուցանել գիծը Թէհրան-Բագու։

✦ Սալար-ուդ-Դօվլէն վերջնականապէս պարտութիւն կրելով ապաստանում է Թիւրքիա։

✦ Պարսից խնամակալը կէս ճանապարհից կարգադրութիւն ուղարկեց, թէ արտաքին գործերի մինիստր նշանակված է Ալա-ուս-Սալթանէն։

✦ Թէհրանից կանչված ռուսաց գեներալ-հիւպատոս Պօխիտօնօֆը այլևս չի վերադառնայ Պարսկաստան։ Կանչվելու է նաև Թաւրիզի հիւպատոս Միլլէրը։

✦ Բերլինի Թիւրքաց դեսպան Նիզամ-Օմանը հեռանում է իր պաշտօնից։ Նրա տեղ նշանակվում է արտաքին գործերի մինիստր Ասիմ-բէյը, իսկ վերջինիս պաշտօնը տրվում է Հակկը-փաշային։

✦ Աւստրիայի և Գերմանիայի հետ բանակցութիւն վարելուց յետոյ Իտալիան ժամանակաւորապէս հրաժարվեց ակտիվ գործողութիւններ սկսելուց Եգէյեան ծովում։

✦ Թիւրք-ալբանական կռիւները Իփեկի շրջանում շարունակվում են ուժեղ թափով։

✦ Խրիստիանիայում ոստիկանութիւնը եռանդով որոնում է տեռրահռչակ Ազէֆին Ռուսաստան ուղարկելու համար։

✦ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի մերձաւորներից մինը Պետերբուրգում «Веч. Вр.»-ի աշխատակցի հետ խօսակցելիս յայտնել է, թէ նոր Կաթողիկոսի առաջ դրված է մի ծանր խնդիր վերացնելու հայ հոգևորականութեան և վանականութեան իրերի կացութիւնը։ Կաթողիկոսը, հակառակ լրագիրների տեղեկութեան, Կ. Պօլիս չի գնայ։ Պետերբուրգում Վեհափառը հայ գաղութի անդամներին ժողովելով ծանօթանալու է նրա կարիքների հետ։

✦ Վրաստանի էկզարխ Իննօկէնտի արքեպիսկոպոսը չը կանչվեց ռուսաց սինօդի ամառային նստաշրջանի համար։ Այդ առիթով էկզարխը ցոյցով 3 ամսով արձակուրդ խնդրեց ոչ թէ սինօդի օբէր-պրօկուրոր Սաբլէրից, այլ Կովկասի Փոխարքայի միջոցով։

✦ Պետերբուրգում հիմնվելու է մասնաւոր ինստիտուտ այն բժիշկների համար, որոնք կամենան կը ուսումնասիրել որոշ մասնագիտութիւն։

✦ Կուլեաբկօյի 8000 րուբլու վատման գործի քննութիւնը աւարտվեց։ Կիէվի դատական իշխանութիւնը միջնորդում է ներքին գործերի մինիստրի խորհրդի առաջ դատ սկսելու Կուլեաբկօյի դէմ։

✦ Սամարայի նահանգի Պօկրօվսկայա Սլօբօդայում նորակառոյց գործարանի պատերից մինը փլվեց, որի տակ մնացին 100 բանւոր. հանեցին 10 դիակ և 50 հոգու ծանր վիրաւորված։ Ժողովուրդը կամեցաւ Լինչի դատաստանին ենթարկել շինութիւնը կառուցանող ճարտարապետին։

✦ Չինաստանի սահմանադրութիւնը արտասահմանեան փոխառութեան աննպաստ ընթացքի պատճառով վտանգի մէջ է։ Կարող է պատահել, որ բռնկվի հակայեղափոխութիւն, որովհետև չինացիք չեն կամենում տեսնել եւրօպական կօնտրօլ այն փոխառութեան վրա, որ բղխում է եւրօպական մի խումբ մեծ պետութիւններից, մինչդեռ վերջինները յամառ պահանջում են կօնտրօլի իրաւունք։

✦ Չինական խուժանը ահագին խմբերով աւերածութեամբ է զբաղված Կանտօնում։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

6 յունիսի

ՈՒՐԱԼՍԿ։ Յունիսի 4-ին զաւառում ժանտախտից մեռան երկու հիւանդ. կան չորս։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գրաւվեց «Невскій Голосъ»-ի այսօրվայ համարը. գրաւվեցին «Правда»-ի և հրէական «Դիդիլէբէրի» համարները։ Խմբագիրները ենթարկվում են պատասխանատւութեան։

ԲՕԴԱՅԲՕ։ Գեն.-նահանգապետը մեկնեց Եակուտսկ՝ պաշտօնական գործերով։

ՄՕՍԿՎԱ։ Կուրսկի կայարանում բագաժի բաժանմունքում Պետերբուրգից ուղարկված մի զամբիւղի մէջ գտնվեց մի կնոջ դիակ։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառնային երթեւեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

—

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—**Արագ գնացքը** № 2—10 ժ. 8 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 30 ր., Գանձակ 2 ժ. 58 ր., Եւլախ 4 ժ. 29 ր., Հաջի-Կաբուլ 8 ժ. 7 ր. երեկ., Բագու 11 ժ. 13 ր. գիշ.: **Պօստային գնացքը** № 4—12 ժ. 10 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 3 ժ. 4 ր. գիշ., Գանձակ 6 ժ. 14 ր. առ., Եւլախ 8 ժ. 13 ր., Հաջի-Կաբուլ 12 ժ. 48 ր. ցեր., Բագու 5 ժ. 20 ր. ցեր.: **Մարդատար գնացքը** № 6—2 ժ. 44 ր. ցեր., հասնում է Աղստաֆա 5 ժ. 34 ր., Գանձակ 8 ժ. 42 ր. երեկ., Եւլախ 10 ժ. 39 ր. գիշ., Հաջի-Կաբուլ 3 ժ. 21 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 38 ր. առ.: **Խառն գնացքը** № 106 (III կամ IV կարգի վագոններով, երբ կարևորութիւն զգացվի)—4 ժ. 37 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 44 ր. առ., Գանձակ 1 ժ. 5 ր. ցեր., Եւլախ 4 ժ. 13 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ 11 ժ. 45 ր. գիշ., Բագու 5 ժ. 54 ր. գիշ.:

ԲԱԹՈՒՄ.—**Արագ գնացքը** № 11—10 ժ. 44 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 40 ր. գիշ., Բաթում 8 ժ. 58 ր. առ.: **Պօստային գնացքը** № 3—9 ժ. 41 ր. ցեր., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 59 ցեր., Բաթում 11 ժ. 36 ր. գիշ.: **Մարդատար գնացքը** № 5—6 ժ. 36 ր. եր., հասնում է Միխայլօվօ 10 ժ. 38 ր. գիշ., Բաթում 7 ժ. 26 ր. առ.: **Խառն գնացքը** № 107 (III կամ IV կարգի վագոններով, երբ կարևորութիւն զգացվի) 6 ժ. 18 ր. առ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 32 ր. ցեր., Բաթում 4 ժ. 31 ր. գիշ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ **պօստային գնացքը** № $^{74}/_{75}$—12 ժ. 40 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 7 ժ. 54 ր. առ., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 24 ր. ցեր., Էջմիածին 4 ժամ 40 րօպ. ցեր., Ուլուխանլու 5 ժ. 7 ր. ցերեկվայ (առանց Երևան մտնելու), Նախիջևան 9 ժ. 50 ր. եր., Ջուլֆա 11 ժ. 21 ր. գիշ., **Մարդատար-պարանձատար գնացքը** № $^{78}/_{79}$ (միայն II և III կարգի վագոններով)—7 ժ. 8 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 2 ժ. 18 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ 5 ժ. 56 ր. գիշ., Էջմիածին 11 ժ. ցեր., Ուլուխանլու 11 ժ. 26 ր., Երևան 12 ժ. 19 ր. ցեր.: **Մարդ.-պարանձատար** № $^{108}/_{109}$—11 ժամ 28 րօպ. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 7 ժ. 28 ր. եր., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 27 ր. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 40 ր. գիշ., Ուլուխանլու 6 ժ. 15 ր. առ., Երևան 7 ժ. 23 ր. առաւօտեան:

ԲՈՐԺՈՄ.—**մարդատար գնացքը** № $^{7}/_{8}$—7 ժ. 58 ր. առ., հասնում է Խօրի 10 ժ. 43 ր., Բօրժօմ 1 ժ. 39 ր. ցեր., **մարդատար գնացքը** № $^{9}/_{10}$—3 ժ. 5 ր. ցեր., հասնում է Խօրի 5 ժ. 48 ր. ցեր., Բօրժօմ 8 ժ. 41 ր. երեկոյեան:

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—**Արագ գնացքը** № 1—9 ժ. 56 ր. եր., **Պօստային գնացքը** № 3—8 ժ. 56 ր. առ.: **Մարդատար գնացքը** № 5—5 ժ. 51 ր. ցեր.: **Խառն գնացքը** № 107—4 ժ. 56 ր. գիշ.:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—**Արագ գնացքը** № 12—9 ժ. 18 ր. առ.: **Պօստային գնացքը** № 4—11 ժ. 15 ր. գիշ.: **Մարդատար գնացքը** № 6—1 ժ. 59 ր. ցեր.: **Խառն գնացքը** № 106—3 ժ. 40 ր. գիշ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—**Պօստ. գնացքը** № $^{72}/_{73}$—7 ժ. 26 ր. առ., **մարդատար-պարանձատար գնացքը** № $^{74}/_{75}$—8 ժ. 33 ր. եր.: **Մարդ.-պարանձատար գնացքը** № $^{80}/_{81}$—12 ժ. 48 ր. ցեր.:

ԲՕՐԺՕՄԻՑ.—**Մարդատար գնացքը** № $^{7}/_{8}$—7 ժ. 8 ր. առ., **մարդատար գնացքը** № $^{9}/_{10}$—9 ժ. 8 ր. երեկոյեան:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

«606»-Ի ՆԵՐՍՐՍԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 Ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հ.:

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին էնեարգային:

Ջ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.:

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:

Մ Փ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.:

Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԷՆՕՎ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԱՄԲՐՈՒՄՕՎԱ-ՄԵԼԻՔԵԱՆ — 1—2 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Մ. Փ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.:

Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—52

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀՐԱՒԷՐ

Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցու բոլոր իրաւատէր ծխականները կիրակի, յունիսի 10-ին, ժամը 12-ին հրաւիրվում են նոյն եկեղեցի երկրորդ և վերջին ժողովի։

Ժողովի զբաղմանց առարկաներն են.

1) Գայիանեան օրիորդաց դպրոցի հոգաբարձութեան տարեկան հաշւետուութիւնը։

2) Ընտրութիւն նոր հոգաբարձուների և նրանց անձնափոխանորդների։

3) Ընտրութիւն վերստուգիչ յանձնաժողովի։

Մողնու ծխական հոգաբարձութիւն

(ա. օ.) 416. 3—1

ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ VI ԴԱՍԱՐԱՆԻ

ՄԻ ԱՇԱԿԵՐՏՈՒՀԻ

ցանկանում է ունենալ հայերէն լեզուի դասեր հայ ընտանիքներում, ամառային արձակուրդների ընթացքում։ Համաձայն է նաև գնալու քաղաքից դուրս։ Հասցէն՝ Фоминий пер., № 7, հարցնել Յովհաննիսեանին, կամ՝ Бебутовская ул. № 42, кв. 14.

413. 3—3

ՀՐԱՒԷՐ

Հոգևոր իշխանութեան կառավարիչ Վրաստանի և Իմէրէթի թեմի սրբազան Եփրեմ եպիսկոպոսի հրամանի համաձայն, հրաւիրում եմ Մողնու եկեղեցու արական սեռի ծխականներին, որոնց տարիքն է 25, ներկայ լինելու յունիսի 10-ին Մողնու եկեղեցին, պատարագից յետոյ, առ. ժ. 12-ին, նախ՝ ընտրելու մեծանուն Մարիամեան-Յովհանեան ուսումնարանի համար 4 պատուիրակներ, որոնք միւս եկեղեցիների պատուիրակների հետ պէտք է ընտրեն հոգաբարձուներ։ Երկրորդ՝ Գայիանեան ուսումնարանի համար ևս պէտք է ընտրեն հոգաբարձուներ։ Այս ժողովը համարվում է երկրորդ և վերջնական ժողով. չը նայելով ժողովականների թւին՝ ընտրութիւնը համարվում է օրինաւոր։

Խօսակցութեան տեղիք չը տալու համար բոլոր ծխականներին ուղարկվում է առանձին հրաւիրատոմսեր։

Սիմէօն ա.-ք. Ջմշկեան

(ա. օ.) 414. 2—1

Շաբաթ, յունիսի 9-ին, Գայիանեան օր. դպրոցի դահլիճում կը կայանայ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ԵՒ ՎԱՐԺՈՒՀԻՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

Զբաղմունքի առարկաներ.

1) Զեկուցումն Վարչութեան։
2) Հաշուետուութիւն Կ. Վարչութեան 1911/12 թ.։
3) Նախահաշիւ 1912/13 թ.։
4) Զեկուցումն վերստուգիչ յանձնաժողովի։
5) Ընթացիկ խնդիրներ։
6) Զեկուցումն Ստ. Լիսիցեանի «Ուղիղ և թեք գրութեան» մասին։

Սկիզբն է առաւ. ժամը 10-ին։ ✦ Ժողովականների օրինական թիւ չը գոյացած դէպքում՝ ժողովը կայանալու է երկուշաբթի, ամսիս 11-ին։

(կ.) 415. 2—1

Եղբ. Իվ. եւ Գվ. Մալըշևների պահեստում

այս օրերս ստացված են ապակեայ ապրանքներ, այն է՝ կօնեակի, շամպայնի, բօրդօյի, մադէրի, օղու (մենավաճառ), լիմօնադի, սելտէրեան ջրի ՇԻՇԵՐ, դատարկ աղւսներ ՖԱԼԿՕՆԻԷ, կլոր շիշեր (սուլէյներ) ¼, ¾, ½ և 1 վեդր., քառակուսի շտոֆ ¼ և $^{1}/_{10}$, բանկաներ քաղցրաւենիքի համար, լամպի ապակիներ, լամպաներ, սեղանատան բիւրեղեայ ապակուց ամանեղէններ։ Կան մեծ քանակութեամբ լուսամուտի ապակիներ։ Գները բոլոր ապրանքների ԲԱՒԱԿԱՆԱՉԱՓ ԷԺԱՆԱՑՎԱԾ ԵՆ։

Պահեստը՝ Великокняжская, 24. Խանութը՝ Михайловскій пр., 67.

(չուլ.կ.) 347. 12—10

„ՄՇԱԿԻ" ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ

Վաճառվում են հետեւեալ հրատարակութիւններից

1) ԳՐ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, հատոր I . . . . . գ. 1 ր. —
2) ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐ, Վրժնի, I և II հատորներ . . . . 1 ր. 50
3) ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ, Շահրիարի . . . . — 50 կ.
4) ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՊՈՒԿ Քամալեանց Ս-ի. . . — 50 կ.
5) ՋՀՈՒԴ-ՔՈՒՇԱՆ, վէպ Պարսկաստանի կեանքից, Շահրիարի . . 1 ր. — կ.
6) ՄԻ ԱՄԻՍ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ, Հ. Առաքելեանի . . . — 40 կ.
7) ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔԸ, մեծ վէպ Վ. Հիւգօյի, թարգմ. Արշակ Սաֆարեանի 1 ր. 50 կ.
8) ՀԱՅՐԵՆԱԶՈՒՐԿ, Ե. Սպիրիի, թարգմ. գերմ. Իս. Ցարուքիւնեանի, — 50 կ.
9) ՈՒՐԱՆԻԱ, աստղագիտական վէպ Կամիլ Ֆլամարիօնի. Թ. Հ. Առաքելեանի 1 ր. 50 կ.
10) ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, Լէօի, հատոր I, երկրորդ տպ. . . 1 ր. 20 կ.
11) ԴԷՊԻ ԱՐԱՐԱՏ, Արշ. Մխիթարեանի . . . . . — 40 կ.
12) ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԸ, վէպ Հանրի Բօրդօյի, թարգմ. Հ. Առաքելեանի . — 60 կ.
13) ՏՆԱՅԻՆ ԲԺՇԿԱՐԱՆ, բժշկ. Գ. Բաբեանի
I հատոր, Բնախօսութիւն եւ անդամազննութիւն . . . . 1 ր. —
II » Հիւանդութիւններ (վարակիչ, ներքին, կաշուի), դեղարան, բառարան . . . . 1 ր. 60 կ.
14) ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ԱԽՏԵՐ, բժ. Ա. Բուդաղեանի. . . . — 5 կ.
15) ԲԺՇԿԻ ԶՐՈՅՑՆԵՐ խօլերայի մասին, բժ. Վ. Արծրունու . . — 15 կ.
16) ՋԵՌՆԱՐԿ տրամաբանութեան, հոգեբանութեան, բանահիւսութեան, Հ. Առաքելեանի . . . . — 50 կ.
17) ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՆԵՑՈՒԿՆԵՐԸ, Հ. Իբսէնի, թարգմ. Լ. Բաբայեանի — 50 կ.
18) ՔՍԱՆ ՎԷՊԻԿՆԵՐ, Գի դը Մօպասանի, թարգմ. Հ. Առաքելեանի . 1 ր. —
19) ՆՈՐ ԿԵԱՆՔԻ ՇԵՄՔՈՒՄ, դրամ. էտիւդ գաւառ. կեանքից, Ա. Բ.-ի — 40 կ.
20) ՆՇԱՆՎԱԾՆԵՐ, պիէս 3 գործ., Ալ. Արէլեանի . . . — 60 կ.
21) ԷԳՄՕՆՏ, ողբերգ. 5 գործ. Վ. Գ. Գէօթէի, թարգմ. Հմ. Մաժինեանի — 50 կ.
22) ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, Լ. Ն. Տօլստոյի, թարգմ. Սուրխաթեանի . — 30 կ.
23) ԿՕՆՖՈՒՑԻՈՍ (Չինական իմաստունը), Լ. Ն. Տօլստոյի խմբագրութեամբ կազմեց Ա. Բուլանժէ, թարգմ. Սուրխաթեանի . . . — 7 կ.
24) ԱՍԱՑՈՒԱԾՔՆԵՐ ՄԱՀՈՄԵԴԻ, ընտրված Լ. Տօլստոյի, թ. Լ. Դանիէլեանի — 5 կ.
25) ԱՄԵՆՔԻ ՀԱՄԱՐ ԱՍՏՈՒԱԾ ՄԷԿ է, Լ. Տօլստոյի, թարգմ. Լ. Դանիէլեանի — 5 կ.
26) ՔՈՅՐԵՐԸ, Լ. Տօլստոյի, թարգմ. Լ. Դանիէլեանի . . . — 10 կ.
27) ԻՆՉՈ՞Վ ԵՆ ԿԵՆԴԱՆԻ ՄԱՐԴԻԿ, Լ. Տօլստոյի, թարգմ. Լ. Դանիէլեանի — 5 կ.
28) ՇԷՔՍՊԻՐ ԵՒ ԻՐ «ՀԱՄԼԷՏ» ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԱՂԲԻՒՐՆ ՈՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, Պետրոս Ադամեանի . . . . . 1 ր. — 40 կ.
29) ՑՈՒՇԱՐՁԱՆ ողբացեալ Արփիար Արփիարեանի . . . — 20 կ.
30) ՄԻ ՀՆՁԻՒՆԻՆ ՄԻ ԳԻՐ (վեվագրութիւն), Ստ. Մալխասեանցի — 35 կ.
31) ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՅ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐ, Մուշեղ եպիսկոպոսի — 15 կ.
32) ՃՈՐՏԵՐԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ, նկարներով . . — 25 կ.
33) ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ, Ե. վ. Տէր-Մինասեանի — 15 կ.
34) ԱՆԳԼԻԱՅԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ, թարգմ. Մ.-ի — 25 կ.
35) ՃԱՊՕՆԻԱ կամ Ծագող Արեգակի երկիրը, Գ. Ի. Շրէյդէրի . . — 30 կ.
36) ՄԻԼՏՕՆԻ ԿԵԱՆՔԸ եւ գրական գործունէութիւնը, Հ. Առաքելեանի . — 25 կ.
37) ԳԱԼԻԼԷՅԻ ԿԵԱՆՔԸ եւ գիտական գործունէութիւնը, Հ. Առաքելեանի — 80 կ.
38) ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՀՐԱՀԱՆԳ ՀԱՆՐԱՊԱՐՏՈՒՑ։ Մակ. եպ. Բարխուդարեանի —

Նրանք, որոնք կը գնեն մեզ՝ պահանջելով վերոյիշեալ գրքերից 5 րուբլուց բարձր գումարի՝ կը ստանան 25% զեղչ։ 10 ր. բարձր գումարի պատուէր տուողներն ստանում են 30% զեղչ։

«Մշակի» բաժանորդներից նրանք, որոնք վերոյիշեալ բոլոր գրքերից մի-մի օրինակ կը պահանջեն, կը ստանան 40% զեղչ։ 50—28

ՃԱՆԱՊԱՐՀԱԾԱԽՍԸ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱ։

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.